

Samvirke

Den lille, maleriske havn herunder er gølbørnes fiskerleje. Gjol er den ene af de to små trold-søer i Limfjorden, der for nylig var centrum for en ejendommelig og temperamentfuld strid med deltagere fra hele landet. – Se artiklen og billederne side 8-11.

NR. 5, 1966, 15. MAR.

BLODBAD UDEN TITOS STORE CHANCE

I denne måned er det 25 år siden, jugoslaverne styrtede landets „kongelige diktatur“. Det udløste et militært tysk angreb og dermed den modstandskamp, som bragte Tito-regimet til magten – efter at landet havde oplevet blodsudgydelser, som søger deres lige selv blandt den anden verdenskrigs rædsler

Hellere død end slave. Under dette slagord strømmede Belgrads befolkning gennem gaderne i den jugoslaviske hovedstad om aftenen den 27. marts 1941. I disse aften- og natte-timer for 25 år siden begyndte den udvikling, som gjorde landet til *Tito's Jugoslavien*.

Hvilken andel, han selv og hans kommunistiske parti egentlig havde i begivenhederne den 27. marts, ligger lidt dunkelt. Det, der faktisk skete, var, at den af prinsregent *Paul* ledede regering blev styrtet. Senere har Tito selv givet den forklaring, som enhver kommunistleder kunne skrive i søvne, at regeringen blev drevet bort under tryk fra det arbejdende folks masser, og at disse blev anført og inspireret af kommunisterne. Andre påstår, at Tito var uden lod og del i det hele, og at de kommunister, som deltog i demonstrationerne, handlede i strid med partidisciplinen.

Det sidste har sandsynligheden for sig. Prins *Paul* blev væltet, fordi han på Hitlers forlangende havde sluttet Jugoslavien til *Tremagts-pagten* (Tyskland-Italien-Japan). Statskup'et og det folkelige røre var altså klart tyskfjendtlige begivenheder. Det understregedes bl. a. også ved, at den tyske ambassadørs bil blev overspyttet af folk, da han vovede sig ud i gaderne. Men endnu stod Nazi-Tyskland og Sovjetunionen jo formelt på venskabelig fod med hinanden, og som følge heraf gik det jugoslaviske kommunistparti imod antinazistiske aktioner.

NOGLE vil måske indvende, at Titos særpræg som kommunistleder netop har været, at han ikke slavisk akcepterede parolerne fra Kreml. Men det er en bedømmelse, som navnlig hviler på hans senere gerninger. I 1941 var der ikke meget, som adskilte den næsten 50-årige Tito fra ledende, kommunistiske partifunktionærer i så mange lande. Det eneste skulle være, at han syntes fulgt af et helt fantastisk held.

Hans politiske karriere begyndte kort efter at han under den første verdenskrig blev taget til fange af russerne. *Josip Broz*, som hans

dobbenavn lød, var på dette tidspunkt sergent i den østrig-ungarske hær, dekoreret med tapperhedsmedalje og udmærket som en af hærens bedste fægttere. Efter den russiske revolution sluttede han sig til den røde hær i Sibirien. Da de hvide styrker indtog *Omsk*, reddede han sig kun

til et fængsel, snart „under jorden“ i hjemlandet, snart i Moskva, snart på rejse i andre lande i den internationale kommunismes ærinde. I 1937 nåede han topstillingen: *generalsekretær* for det jugoslaviske parti. Det var en sundhedsfarlig bestilling. Hans syv forgængere havde gennemsnitlig levet hver ca. to år i „embedet“ og havde alle afsluttet den korte indsats med den for en stilling af denne art „naturlige“ død: én blev dræbt af det kongelige, jugoslaviske politi, seks likvideret i Moskva.

Alt ialt tilbragte Tito mellemkrigstiden som den typiske, professionelle revolutionære: snart i fængsel, snart „under jorden“ i hjemlandet, snart i Moskva, snart på rejse i andre lande i den internationale kommunismes ærinde. I 1937 nåede han topstillingen: *generalsekretær* for det jugoslaviske parti. Det var en sundhedsfarlig bestilling. Hans syv forgængere havde gennemsnitlig levet hver ca. to år i „embedet“ og havde alle afsluttet den korte indsats med den for en stilling af denne art „naturlige“ død: én blev dræbt af det kongelige, jugoslaviske politi, seks likvideret i Moskva.

I 1941 boede Tito i *Zagreb* – naturligvis under et falsk navn. Ingen kunne tro, at denne flotte, uhyre velklædte, charmerende og belevede „ingeniør og forretningsmand“, som altid rejste på første klasse, var en kommunistisk organisator. På hans hånd funkede altid en kostbar diamantring – og det stod jo ikke på den, at den var købt i Moskva for et honorar, som var indtjent ved at oversætte *Stalin's* partihistorie til serbo-kroatisk.

Trods generalsekretærens burgøjser-udstyr tredoblede Jugoslaviens kommunistparti sit medlemstal fra 1937 til 41, men det nåede dog næppe over 10,000 – og var ikke en politisk faktor af betydning. Først kup'et i Belgrad satte gang i den udvikling, under hvilken Tito og hans medarbejdere vandrede frem til enevældig magt på mindre end fire år.

Helt korrekt sagt var det Hitlers reaktion på begivenhederne, som gjorde udslaget. Den tyske fører blev grebet af det voldsomste raserianfald, han hidtil havde haft – og det ville sige noget. Dels var hans personlige forfængelighed såret, dels var Jugoslaviens forankring i den nazistiske lejr en forudsætning for det angreb på Sovjetunionen, han var i fuld gang med at forberede. Det skulle starte 15. maj.

NU måtte Jugoslavien først undertvinges. Generalstaben udarbejdede planerne for et overfald samme nat, og allerede den 6. april løb det af stabelen med indsats af en millionhær. Felttoget blev en overvældende tysk triumf – og måske alligevel den afgørende pind til Hitlers

ligkiste. Aktionen mod Rusland måtte udskydes 38 dage, og måske var det lige den månedstid, som gjorde, at Hitler ikke nåede Moskva inden vinterens frembrud.

Reelt blev den jugoslaviske hær knust på tre dage. I forhold til sin nationalindkomst var Jugoslavien antagelig det europæiske land, som i mellemkrigstiden havde ofret mest på militæret. Hæren havde da også 165 generaler(!) men til gengæld ikke én motoriseret afdeling, intet panservåben og intet antiluftskyts. Tyske bombemaskiner brølede i tre dage hen over Belgrad få meter over tagene, lagde halvdelen af byen i grus og dræbte 17,000 af dens civile indbyggere.

Dermed åbnedes sluserne for et blodbad, som selv i den 2. verdenskrigs grufulde historie er næsten uden sidestykke. I de næste fire år dræbtes 1,7 million jugoslaver – d.v.s. mere end en tiendedel af hele befolkningen. Kun Polen kom ud for noget tilsvarende. Fire af hver fem omkomne var civilpersoner.

TYSKERNE havde naturligvis mange af disse menneskeliv på samvittigheden. I byen *Kragujevac* skød de på én eneste dag 7300 sagesløse mennesker – deriblandt samtlige skolebørn – og det er kun ét eksempel blandt hundreder eller tusinder.

Men både Görings bombepiloter og terrorspecialisterne fra SS blev dog langt overgået i blodtørst og sadisme af deres jugoslaviske håndlangere. Hitler spillede bevidst på modsætningerne mellem Jugoslaviens forskellige folkegrupper. Den hidtidige stat havde været et diktatur med *serberne* som herrefolket. Nu oprettede tyskerne et „selvstændigt“ Kroatien (i de nordlige områder, som i dag er dem de fleste udenlandske turister kender mest til).

MAGTEN her blev lagt i hænderne på en lille, farveløs sagfører, *Ante Pavelitsj*, hvis tilhænger kendtes som *Ustasje*-folk. De myrdede – ofte på den mest bestialske måde – omkring 800,000 serbere, 40,000 jøder og 40,000 zigøjnere – folk, hvis eneste „forbrydelse“ var deres afstamning. Til gengæld myrdedes 200,000 kroater i Serbien. På cafeerne i Zagreb fremviste Ustasje-folk ganske åbenlyst samlinger af øjne og andre organer, som var revet ud af offrene.

Det forhindrede ikke, at Pavelitsj blev modtaget i audiens af Paven, ligesom den katolske ærkebiskop *Stepinac* i Jugoslavien var en glødende tilhænger af Pavelitsj' nye stat. Italienske officerer rapporterede hjem til Rom, at rædslerne var *uden sidestykke i historien*, og at de havde set Franciscaner-munke anføre pøbe- len under nogle af de uhyggeligste massakrer.

SELV ikke indenfor modstandsbevægelsen undgik man splittelse og indbyrdes kamp. De to modpoler var her Tito og oberst *Mihajlovitsj*. Den sidste anså sig selv og blev i udlandet anset som den selvskrevne leder. Bl. a. udnævntes han af den jugoslaviske eksilregering i London til krigsminister.

Tito foreslog et snævert samarbejde – men uden resultat. Vanskeligheden var ikke blot, at de kommunistiske partisaner for Mihajlovitsj' professionelle officersblik tog sig ud som amatørkrigere, grønskollinger og eventyrere. Den afgørende modsætning lå i, at Mihajlovitsj' mål var en tilbagevenden til førkrigstilstandene – d.v.s. den kongelige diktaturstat, regeret af *serberne*. Han ønskede derfor at *undgå* sammenstød med tyskerne. Det drejede sig blot om, mente han, at *holde Serbien i live*, indtil de allierede befrielsestropper rykkede frem.

Samvirke

39. årgang

Chefredaktør EGGERT NIELSEN
ansvarshavende

Medarbejdere Bodil M. Begtrup,
Kaj Christiansen,
Egon Rasch,
Otto Riis, redaktionschef

Redaktionens Roskildevej 65
adresse Albertslund

Telefon 64 88 11
udenbys: (01) 64 88 66

Udgiver Fællesforeningen for
Danmarks Brugsföreninger

Tryk Egmont H. Petersen
Gutenberghus

Samvirke påtager sig intet ansvar for manuskripter, fotografier og tegninger, der uopfordret indsendes

Politisk var dette det rene diletterteri. Det *tvang* jo så at sige alle ikke-serbere i favnen på Tito, som gik ind for en samling af alle anti-nazistiske kræfter uden hensyn til nationalitet, race eller religion. Dertil kom, at mange blev trukket fra den anden lejr over til Tito på grund af kommunisternes *aktivitet* og strenge *disciplin*. De „rekvirerede“ f. eks. ikke forsyninger fra bønderne, men *betalte* alt. „Private“ voldshandlinger begået af en partisan straffedes omgående med krigsret og henrettelse, og al *tilnærmelse mellem kønnene* var forbudt (skønt kvindelige partisaner akcepteredes på lige fod med mandlige).

EFTERHÅNDEN sad Mihajlovitsj tilbage med sine mest tvivlsomme elementer, hvoraf mange blot benyttede modstandsnavnet som et skalleskjul for kriminelle handlinger. Hurtigt drev han ind i et samarbejde med den af tyskerne etablerede Quisling-regering i Belgrad, ja, undertiden forhandlede han med tyskerne selv, og de eneste virkelige kamphandlinger, han fik stablet på benene, var vendt mod Titos styrker – ikke mod landets fjender. Det varede dog det meste af besættelsestiden, inden sandheden herom gik op for udlandet – selv for Moskva. Tito havde pr. radio anmodet russerne om materiel støtte, men fik (til hen i 1944) ikke andet end gode råd og ordrer, som gik ud på, at han havde at slutte sig til Mihajlovitsj.

Tito-folkene klarede sig altså ved egne kræfter, men ofte så det håbløst ud. At være omringet var i de første to-tre år simpelthen det *normale* for en partisanstyrke. Gang på gang måtte de styrte deres udrustning i bjergkløfter, likvidere de sårede, som ikke kunne følge med, og kaste sig mod omringningens svageste punkt uden hensyn til tabene. Under et enkelt udbrud mistede de 8000 af 20.000 mand.

Frem og tilbage over bjergene gik partisanernes rute, mens tyskerne trak flere og flere divisioner til. Nogle områder blev befriet og senere tilbageerobret af tyskerne 10-15 gange. Og hver gang en landsby skiftede magthaver, var hævnens time naturligvis inde.

FØRST midt i 1943 lysnede det for partisanerne. Ved Italiens sammenbrud beslaglagde de udrustning og våben til et par hundrede tusinde mand. Samtidig fik englændere, amerikanere og russere (i den nævnte rækkefølge) øjnene op for, at det *vist* var den forkerte hest, de holdt på. Forbindelsesofficerer af generalsrang både fra øst og vest gjorde den nyudnævnte *marskal* Tito deres opvartning, *Churchills* søn, *Randolph*, kom på besøg (pr. faldskærm), og i 1944 fløj Tito til Moskva, hvor han for første gang i sit liv talte med Stalin.

Den jugoslaviske partifælle blev ikke populær i Kreml, og når han førtes fra det ene overvældende gæstebud til det andet, var det nærmest i håb om, at man kunne drikke *denne balkanbonde*, som *Molotov* kaldte ham, fra vid og sans og derved få ham til at begå politiske dumheder. Tito noterede sig med eftertanke, at han havde *Beria* (den senere henrettede politio- og terrorchef) i hælene overalt, selv på toilettet.

Men alle anstrengelserne kom for sent. Tito var ikke mere en føjelig komintern-funktionær. Han skulle snart demonstrere, at han også mestrede storpolitikken – ihvertfald så godt, at han sad ved magten i et selvstændigt Jugoslavien endnu adskillige år efter, at Hitler og hans balkangeneraler, Stalin, Beria, Pavelitsj og „krigsminister“ Mihajlovitsj lå i deres grave – de fleste med en kugle i hovedet eller et bødeldreb om halsen.

Brug hellere straks Strato

og få smukke gulve, der er nemme at holde.

Strato er Brugsens bedste.

Ingen anden gulvlak overgår Strato i slidstyrke – og så er den velegnet til alle trægulve.

Køb en dåse Strato, og bliv beundret for Deres lyse og glansfulde gulve!

Flere kontanter og færre misbrug

DE INDGREB OVER for afbetalingshandelen, som blev aftalt ved trekantforliget i januar, har jo karakter af en knibtangsoperation. For det første sættes *minimumsudbetalingen* op fra 15 til 20 pct. For det andet pålægges man handlende, som sælger på afbetaling, en særlig *oplysningspligt*: Forbrugeren skal (først og fremmest) have klar besked om, hvor meget *afbetalingstillægget* udgør, d. v. s. hvor meget han skal bløde for at få lov at „afbedrage“ købesummen i stedet for at betale kontant.

Set med forligsfædrenes øjne er det måske en meget naturlig sammenkædning. Begge lovændringer vil principielt virke hen mod en begrænsning af afbetalingshandelens omfang, altså dæmpe forbruget og støtte opsparingen – og det er utvivlsomt denne nationaløkonomiske virkning, trekantens politikere særlig havde for øje.

FRÅ ET forbrugersynspunkt er det ikke helt så oplagt et gode, at de to foranstaltninger er kommet med i samme forligs gryde. Det skal ikke opfattes som en kritik af nogen af dem, men blot som en konstatering af, at de egentlig ikke hører sammen. Senere hen skulle de i hvert fald meget gerne behandles hver for sig uden hensyn til, at undfangelsen er sket ved samme festlige lejlighed.

En ændring af minimumsudbetalingens størrelse er jo nemlig et stykke dagsaktuel, økonomisk politik. Den må afhænge af, hvordan landets politiske ledelse vurderer den økonomiske situation i det givne øjeblik, og af den finansielle virkning, de samme politikere mener, man kan opnå ved at kræve en større udbetaling i forbindelse med afbetalingskøb.

Det sidste er meget omstridt. Nogle påstår, at forhøjelsen fra 15 til 20 pct. vil være helt virkningsløs som købsbegrænsende middel, medens f. eks. *Berlingske Aften* bekymret forudsiger, at

en sådan bremse på afbetalingshandelen i nogen grad vil overflytte befolkningens forbrug (fra langvarige forbrugsgoder) til de mere kortvarige fornøjelser, som kan erhverves for penge, der er overkommelige for menigmand.

Det turde være en undervurdering af menigmand og en overvurdering af lovændringens kontante betydning. Den består trods alt kun i, at mindsteudbetalingen skal hæves med 30–40 kroner for de fleste køleskabe, med en hundredekroneseddel for et ordinært TV-apparat og med ca. 800 kr. for en bil i mellemklassen. Det er naturligvis også penge, men for det første er det jo da beløb, som „kommer igen“ med renter, når man skal til at afbetale, og for det andet vil mange købere levere noget i bytte, som mere end dækker de 20 pct.

Vi tror altså ikke på *Berlingske Aftens* spådom om iøjnefaldende ændringer af forbrugsmønstret i denne anledning. Men hvad enten medicinen virker kraftigt eller ej, så kan der naturligvis let opstå en sådan forandring i inflations-patientens tilstand, at der atter må justeres på det nu fastsatte procenttal – i op- eller nedadgående retning.

DET ER derfor, vi ønsker spørgsmålet om minimumsudbetalingen kædet *mindst* muligt sammen med den bebudede oplysningspligt for afbetalings-sælgerne. Oplysningspligten bør nemlig ikke begrundes specielt med dens eventuelle virkninger som dæmper på den økonomiske aktivitet.

At køberen skal have klar besked om prisen på en vare er naturligvis et fuldkomment elementært forbrugerkrav, og i øvrigt en forudsætning for virkelig reel konkurrence.

Dette krav må gælde under ethvert økonomisk vejrlig, og da man ved en afbetalings-handel faktisk køber to ting: en *vare* og en *kredit*, må kravet her være, at man får fuld besked om, hvor meget man betaler for hver af de to ting.

Denne fordeling – ja undertiden også det samlede beløb – har hidtil af adskillige forretninger været bevaret som en statshemmelighed – hvad man sådan set godt forstår, når man regner efter og ser, at der ikke sjældent er tale om afbetalingstillæg svarende til en effektiv rente på måske 45–50 pct. om året.

Nu skal tallene altså ud i dagens klare lys. Da dette er et krav, Samvirke har ført frem for år og dag siden, kan vi kun udtrykke vor tilfredshed hermed. Vi vil som sagt blot samtidig understrege, at en sådan regel er fornøden, hvad enten landets almindelige, økonomiske situation stiller sig på den ene eller den anden måde.

Det vil nok kræve en vis indsats at hindre omgåelse af oplysningspligten og sikre, at det angivne afbetalingstillæg virkelig er det reelle – ikke et tilfældigt beløb, som gøres illusorisk ved hjælp af ekstrarabatter under bordet. Men det er en så gavnlig foranstaltning, der her er tale om, at den er en anstrengelse værd. Forhåbentlig kan man nu endelig få fjernet de værste vildskud indenfor afbetalingshandelen og afbetalings-reklamen.

De store

To tidsaldre tønnede sammen omkring 1880: Den gammelpatriarkalske tilværelsesform og den selvhjulpne bondestands fremmarch. Et af de mest fremtrædende islæt i denne brydnings-tid var brugsforeningerne. Flere grunde med-virkede hertil. De to vigtigste var landbrugs-krisens strukturomvæltende virkninger fra begyndelsen af firserne og det politiske røre, som opstod i konflikten mellem Venstre og godsejer Estrups regering.

LANDBRUGSKRISEN skyldtes et pludseligt fald i kornpriserne, forårsaget af de stærkt forbedrede trafikforhold, der åbnede døren for billigt russisk og amerikansk korn. Dette pris-fald tvang det hidtil korndyrkende landbrug over i husdyrproduktionen, hvilket ikke blot betød strukturaendring, men en fuldstændig forandring i livsmønsteret ude på landet, hvor langt over halvdelen af befolkningen boede.

Igen gennem generationer havde gårdmændene solgt deres korn til de store købmændsgårde i byerne, hvortil de kom agende i hest og vogn med kornsækkene på bagsækken, og i bytte for kornet fik de varer med sig hjem. Det var en svært hyggelig form for naturaløkonomi, som yderligere underbyggedes af, at købmændene påtog sig både et beskyttende og nedladende værtsskab for de bønder, der hørte til deres faste stab af kunder.

Nu blev dette afhængighedsforhold pludselig afbrudt. Købmændene var ikke aftagere til den omlagte produktion til smør og flæsk, som i begyndelsen blev afsat til omkørende opkøbere og få år senere overtaget af en sværm af andelsmejerier og -slakterier. Hermed var de lange køreture til byen uden mening, eftersom placeringen af de nye brugsforeninger i læbælterne skabte meget lettere tilgængelige forsyningscentre. Det blev en naturlig ting for både husmænd og gårdejere at gøre brugsforeningerne til en del af deres dagligliv – ikke alene på grund af de billige priser og det årlige udbytte, men også fordi de sparede bønderne for en masse unyttig kørsel og tidsspilde (plus alle de drikkepenge og værtshusbæger, som fulgte med rejserne til byen).

Ikke mindst havde læbæltemonopolet været en utålelig byrde for de små og fattige i sognene, som kun havde råd til at købe i små portioner og hver gang skulle sende bud til byen. Både på dette og andre punkter befandt husmændene og gårdejerne sig i samme båd.

Det var ingen tilfældighed, at de fleste brugsforeninger i firserne opstod i de husmandsrigte sjællandske amter, og at den første effektive fællesforening var en ren sjællandsk organisation. Gårdmændene var efter strukturskiftet ivrige nok efter at få husmænd og daglejere med i brugsforeningssamarbejdet.

Hertil føjede sig – som nævnt – den politiske spænding, der kom til udløsning omtrent samtidig med landbrugskrisen, nemlig i 1877 da Estrups regering begyndte at udstede provisoriske finanslove uden Folketingets godkendelse.

armsvings tid

Bøndernes parti Venstre var (skønt splittet i mange fraktioner) i 1876 blevet langt den største partigruppe i Folketinget og forlangte i konsekvens heraf en regeringsdannelse i overensstemmelse med folkets flertal. Ophidselsen voksede, da Estrup ikke blot nægtede at bøje sig for de parlamentariske krav, men også fremturede i en lovgivning på tværs af Folketingets ønsker, og det kom efterhånden til drabelige sammenstød på vælgermøder ud over landet. Denne ophidselse vendte sig ikke mindst mod byernes købmænd og andre honoratiories, som bekendte sig til Højre og meget nedladende talte om „almuen“ på landet, selv om de i høj grad levede af denne almues søgning. Brugsforeningerne blev et godt middel til at undergrave købmændenes indflydelse.

Også andre ting spillede en rolle af vidt forskellig betydning. Det efterhånden landsomspændende jernbanenet gjorde f. eks. trafiksamkvemet nemmere til fordel for landmændene, og på et helt andet felt begyndte højskolerne at gøre sig gældende som udlækningssted for fribårne bønder.

DET kom lige tilpas, at brugsforeningerne på forskellig vis gled ind i dette mønster. Ikke alene opfyldte de et praktisk formål (køb på stedet), men de var samtidig et velegnet redskab til at dæmme op for købmændenes (og købstædernes) indflydelse og tilmed et ideelt middel til at træne landbostanden op i lokalt selvstyre. Ideen med at man „tjente fortjente selv“ appellerede også til den sparsomme landbostands sunde fornuft.

At dette redskab blev benyttet med brask og bram fremgår af de mange brugsforeningsdannelser i årene omkring 1880. Sjælland stod i forgrunden, især i de udprægede „husmands-amter“: Holbæk og Præstø. Kun i de første tre år efter Thisted-foreningens dannelse var by-brugsforeningerne i overvægt. Allerede fra 1869 tog foreningerne på landet føringen og viser en stadig større livskraft, mens byforeningerne nærmest sygner hen. Fra 1883 går det endnu stærkere. Den årlige tilvækst fordobles i forhold til de foregående år og i 1885 var der i hele landet næsten 200 brugsforeninger (heraf på Sjælland alene 118). Dette tidspunkt falder sammen med den politiske spændings højdepunkter.

Det kunne ikke undgås, at brugsforeningerne blev hvirvlet ind i den politiske strid, stik mod deres formål og neutralitetsgrundsætninger.

Startskudet blev givet allerede i 1872 af venstrebladet *Vejle Amts Folkeblad*, hvis redaktør, folketingsmand *Thomas Nielsen* medvirkede til dannelse af en brugsforening, som straks erklærede sin sympati for Det forenede Venstre og indførte i sine vedtægter, at et af formålene var at oplyse borgerne om deres politiske og borgerlige rettigheder. *Lad Vejle nu vise, at den også tæller borgere som tør bryde en lanse med aristokratiet*, var et af *Vejle*-bladets slagord. På møder blev der lige-frem opstillet et politisk program, som blev tilstillet regeringen i form af en adresse.

EN endnu voldsommere kamp mod de såkaldte „købstadmatadorer“ blev indledet i *Sorø Amtstidende* af bladets redaktør, den senere folketingsmand *Tauber*, fordi Slagelse bys købmænd havde besluttet at undlade avertering i *Sorø Amtstidende* i et år, efter at *Tauber* havde opstillet sig som kandidat til folketingsvalget mod højremanden, indenrigsminister *Fonnesbech*. Det var i deres øjne en utilgivelig formastelighed.

Som modforanstaltning proklamerede *Tauber* starten af en brugsforening. De fleste af byens handlende opgav boycotten, men manufakturhandlerne ville føre kampagnen igen, og efter en masse tovtækkeri blev de endelige planer for en manufakturbrugsforening, bevægelsens første specialbutik, offentliggjort i *Sorø Amtstidende*. Udsalget bestod som brugsforening i 11 år.

I „*Aarhus Amtstidende*“ tordnede *Lars Bjørnbak* (vendt mod byens handlende): „Landboerne er forudsætningen for byens eksistens. Skal vi betale dagløn til en daglejer, der vil arbejde for at ruinere os? Som hjælper med til at berøve os vore politiske rettigheder, håner os og de mænd, der forsvarer vor sag. Lad dem forgyldte deres kreaturer og redskaber i ufrihedens, krigsgalskabens og uretfærdighedens tjeneste, lige så meget de vil, fra top til tå. Men lad os holde os fra dem ganske og aldeles.“

SÅDAN var tonen, hvor den var værst. Det var en opfordring til økonomisk krig med politisk sigte. Men selv hvor tonen var mere moderat, var den hård nok. Det manglede ikke på forblommede trusler om at anvende brugsforeninger som et politisk og erhvervsøkonomisk magtmiddel, men af brugsforeninger med direkte politisk sigte kendes fra denne tid dog kun to: Foreningen i Faxe og Såby Brugsforening i Skanderborg amt, hvis vedtægter direkte forbød handel med højresindede forretningsmænd.

I Holbæk blev venstrebladets redaktør i den hedeste provisorietid beskyldt for at skulle være direktør for en centralbrugsforening med sæde i Holbæk, hvad der var ganske urigtigt. Derimod er det en historisk kendsgerning, at *Ringsted Folketidende* (sekunderet af både *Roskilde Dagblad* og *Østsjællands Folkeblad*) i en periode lagde gevaldigt op til start af brugsforeninger i sjællandske byer for at tvinge „Byhøjre“ til „at opgave den fanatiske forfølgelse af mindretallet i byerne, der var sat i gang efter ordre fra Højres hovedkvarter“. *Folketidende* truede åbenlyst med, at bønderne ville erklære højresindede købstæder i blokade. Og det er autentisk, at tre Venstre-rigsdagsmænd, hvorimellem den senere minister, grev *Holstein-Ledreborg*, den 9. maj 1885 førte forhandlinger om at oprette en brugsforening i Roskilde, uden at det dengang gav noget resultat.

Flere af de ledende brugsforeningsfolk kunne heller ikke sige sig fri for at anvende brugs-

I denne artikel om brugsforeningernes hundredårs-historie er vi nået frem til provisorietiden, da såvel de politiske lidenskaber som erhvervsøkonomiske brydninger spillede en overvældende rolle

foreningstruslen i den politiske agitation. Det gælder især den daværende sjællandske fællesforenings formand, den temperamentsfulde folketingsmand *Hans Dønnergård*, der i skrift og tale fremkom med talrige skarpe udfald, hvoraf følgende er et udpluk: Sæt de folk fallit, der støtter vore fjender... Vi har gennem brugsforeningerne midlet til at ødelægge den handelsstand, der ikke er i forståelse med tiden... Kun handel med vore meningsfæller, og hvor disse ikke findes oprettelse af brugsforeninger... Vi har sat vore penge i deres (købstædernes) institutter og banker, for at de senere kunne anvende dem mod os. Dette må have en ende... Hverken gårdmænd eller husmænd har råd eller tid til at holde en overflodig mellemhandlerstand til at leve i overflod, mens de selv lider nød... Ingen fred før kampen er vundet...

Selv den meget fredssommelige næstformand, folketingsmand *Hansen-Ølstykke*, sagde ved et møde følgende: „Når købmændene jubler ved en politik... der tilsiger folkets umyndiggørelse... da vil vi ikke mere give de mænd vore penge, der politisk er vore værste fjender... Vi hilser de mange nye brugsforeninger med glæde.“

Nu skal det til forståelse af denne skarpe tone siges, at den var et berettiget svar på tiltale. Højrepressen sparede ikke på krudtet. Under anførsel af brugsforeningernes fjende nr. 1 redaktør *Frederik Opffer* stod der skrappe ting at læse i regeringsorganet „*Avisen*“, i „*Nationaltidende*“, „*Jyllandsposten*“ og forskellige højreblade i provinsen, såsom: Forbud de politiske og ulovlige brugsforeninger... Tag brændevinen fra dem, de kan ikke eksistere uden spiritus... Lad os få forbud mod lærere og andre embedsmænd som tillidsmænd i brugsforeningerne... Brugsforeningerne er rene snydebutikker, de gør sig skyldige i ulovlig næringsbrug... Underslæb og falske lodder hører til deres forretningsgang... Stands disse smugkroer, hvor tjenestefolk og arbejdere svirer deres fortjente op... Købmændene har udestående fordringer hos landmændene, som de vil være fornøjede med at sige op... For hver højremand, som ruineres skal adskillige venstregårdmænd ryge af pinden... Læbælterne er pakfulde af brugsforeninger, hvis oprettelse er organiseret af Venstre...“

OG ikke nok med det. Ustandselig blev der fra købmændsmøder og lignende stillet stadig stigende krav til Rigsdagen om indskrænkninger af den frie ret til oprettelse af brugsforeninger – ja, man gik så vidt som at forlange samtlige brugsforeninger sat under tilsyn af regeringsinspektører og de i landbefolkningen så forhadte blå gendarmer.

De store armsving var dog til ingen nytte. Højrekøbmændene fik ikke noget ud af deres anstrengelser, og efterhånden blev den stærkt propagandistisk anlagte brugsforeningsoffensiv afløst af en mere fredelig, men nok så konstruktiv indsats, som vi skal høre nærmere om i næste nummer.

VIL FUNKTIONÆRERNE „OVERHALE“ ARBEJDERNE

i år 2000
- og hvem er de?

Flere og flere af det danske samfunds borgere bliver funktionærer. Det er en udvikling, som længe har været i gang og vil fortsætte. I artiklen her skriver Claus Bryld om funktionærstanden - „den nye middelklasse“ - som et sociologisk begreb og belyser denne klasses samfundsmæssige rolle.

I DISSE års politiske debat er der et tema, som ustandseligt vender tilbage, nemlig det tema, der knytter sig til den stærke vækst i den såkaldte „nye middelklasse“ eller funktionærerne, som denne gruppe også kaldes.

„Den nye middelklasse“ har været diskuteret lige siden slutningen af forrige århundrede, hvor den for alvor begyndte at vokse, men først med den amerikanske sociolog C. Wright Mills' bog „White Collar“ - der på dansk betyder „den hvide flip“ eller frit oversat „flipproletaren“ - fra 1951 er der kommet mening og system i denne diskussion. Det var Wright Mills' for-tjeneste klart at vise, at det moderne, industrialiserede samfund består af tre store socialt afgrænsede klasser eller grupper, nemlig *den gamle middelklasse*, *den nye middelklasse* og *arbejderklassen*. De få procent, der findes herudover i den arbejdsdygtige alder, kan enten regnes til rentier'nes eksklusive kreds af rige lediggængere eller til folk, der af en eller anden

grund - f. eks. sygdom - er ude af erhverv.

Den gamle middelklasse har tidligere spillet en overordentlig stor rolle i samfundet, men er nu gledet i baggrunden til fordel for de to andre store klasser. Den bestod og består stadig fortrinsvis af selvstændige landmænd og af næringsdrivende i byerne. Det, der skiller denne gamle middelklasse fra den nye, er, at folk i den gamle middelklasse selv ejer det foretagende, der skaffer dem det daglige brød - hvad enten dette nu er en købmandsforretning i byen eller en gård på landet - mens folk i den nye middelklasse ikke ejer nogen produktionsmidler og arbejder for løn. Den gamle middelklasses formindskelse og den samtidige forøgelse af den nye middelklasse er et resultat af den teknologiske udvikling siden slutningen af forrige århundrede i forbindelse med ejendoms-koncentrationen indenfor industri og handel. De små selvstændige erhvervsdrivende er blevet klemt

inde mellem på den ene side stordriften på land og i by og på den anden side den indtil nu hastigt voksende arbejderklasse.

For 100 år siden udgjorde den gamle middelklasse i Danmark 40 pct. af befolkningen, i dag udgør den lidt over 20 pct. Samtidig er den nye middelklasse vokset fra 5 pct. til 30 pct. - ialt ca. 600.000 mennesker - mens arbejderklassen tæller lidt under 50 pct. af befolkningen. Dette vil sige, at antallet af de mennesker, der producerer varer, relativt er faldet ganske betydeligt, mens antallet af beskæftigede i service-fag, distribuering og administration er steget så hurtigt, at det nu næsten ligger på linie med antallet af vare-producerende. Og funktionærernes antal stiger vel at mærke stadig, mens de to andre gruppers antal udviser en langsom nedgang. På baggrund heraf har den danske sociolog Erik Høgh beregnet, at hvis udviklingen fortsætter i den samme bane, vil antallet af funktionærer passere antallet af arbejdere omkring år 2000.

For den gamle middelklasse var stabiliteten og sikkerheden i de private ejendomsforhold det vigtigste. Politisk hyldede man „natvægterstaten“, d. v. s. en stat, der kun greb ind for at beskytte liv og ejendom mod angreb, men ellers overlod så meget som muligt til den frie markeds mekanisme og individerne selv.

Den nye middelklasse ejer ikke selv produktionsmidler og er således ikke længere kun interesseret i at beskytte ejendomsretten. Hvad den er interesseret i er først og fremmest social tryghed og sikker beskæftigelse, derfor har funktionærerne dannet fagforeninger og venter, at staten skal gribe beskyttende ind, hvis deres stilling trues. Ikke desto mindre stiller mange funktionærer sig solidariske med ejerinteresserne og ejernes politiske opfattelse. Den gamle middelklasses liberalistiske ideologi er langt fra forsvundet, men er delvis blevet overtaget af den nye middelklasse.

Hvad er det for mennesker, der tilhører denne klasse? -

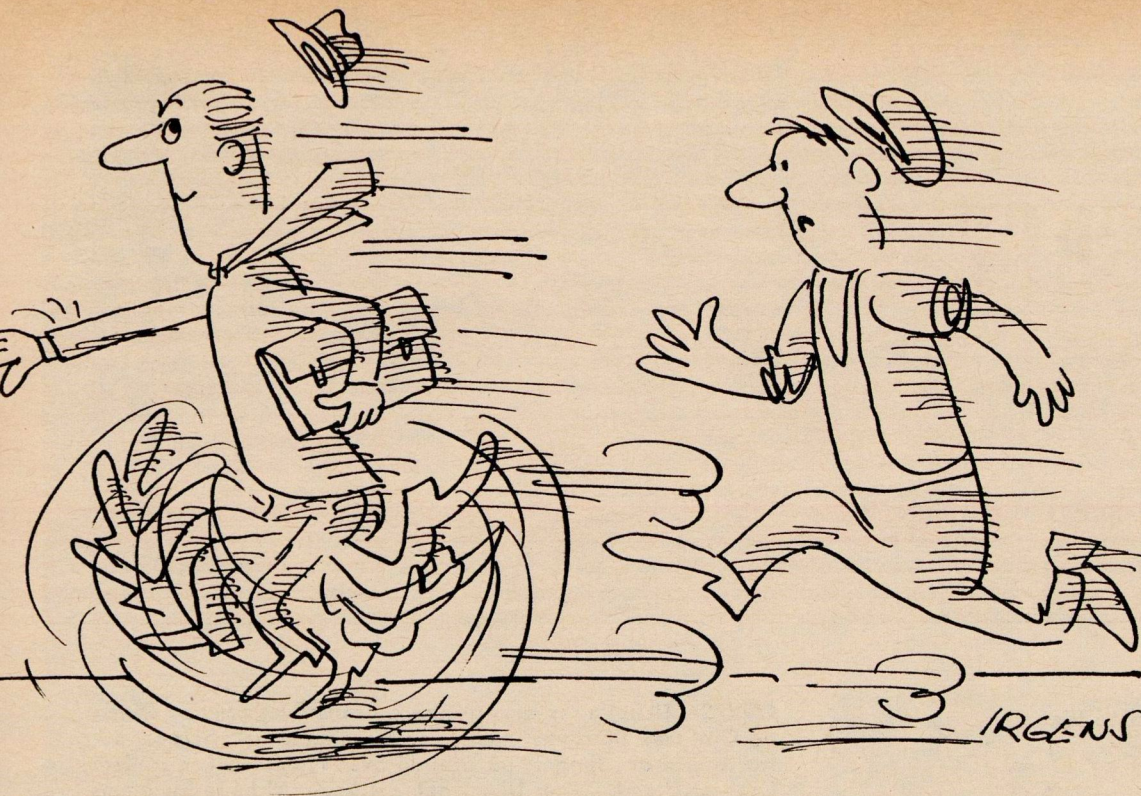
Svaret er: Alle fra kongen over B. & W.s direktør til butik- og lagerekspedienten. Socialt forenes disse mennesker gennem deres ejendomsløshed - de ejer ikke selv de foretagender, hvor de arbejder - og gennem deres stilling som lønmodtagere. Men - vil nogen sikkert spørge - er det overhovedet muligt at anbringe mennesker med så vidt forskellige beskæftigelser i én gruppe og så sige, at de udgør en klasse? Hertil kan man svare, at også den gamle middelklasse og arbejderklassen indeholder store modsætninger m.h.t. social position, men alligevel taler man om disse grupper som klasser.

Man siger, at der indenfor klasserne findes forskellige *statuslag*, afhængig af indkomstens størrelse, arbejdets art samt den prestige, der knytter sig til det enkelte job. Det er således klart, at direktøren for et stort forsikrings-selskab tilhører et højere statuslag end sporvognskonduktøren, selv om de begge er fast-lønnede funktionærer. Den nye middelklasse udgør en pyramide indenfor samfundspyramiden. Funktionærerne findes overalt i samfundet fra bunden til den øverste top. De inkluderer hele skalaen fra generaldirektøren til kontorbudet.

Langt den største del indenfor den nye middelklasse er dog kontorfolk og salgspersonale. Det var især dem, man i 30'ernes sociale litteratur tænkte på med navnet „flipproletarer“, fordi de gik på arbejde i jakkesæt og med pæne hvide flipper, selv om de i trange kriseår var lige så dårligt og usikkert stillede som arbejderne og stadig ikke tjener mere end i hvert fald de faglærte arbejdere.

Salgspersonalet kan inddeles i flere grupper. Der er omreisende handelsfolk og repræsentanter, folk som uden at være i kontakt med kunderne er beskæftiget i reklamebranchen, indkøbs- og afdelingschefer i større forretninger og endelig som den største gruppe ekspeditionerne og ekspedienterne. Disse er først og fremmest koncentreret i de store kædeforretninger og stormagasiner i byerne.

C. Wright Mills beskriver, hvordan stormagasinet Macy's i

New York – Amerikas Magasin du Nord – i løbet af et halvt århundrede udviklede sig fra en forretning, der kunne overskues af chefen, når han stod placeret midt i den, til et så kæmpemæssigt foretagende, at der i dag må 100 mand spredt ud over et stort areal til at gøre det samme. I forrige århundrede havde forretningen måske tusind vareenheder og nogle hundrede kunder om dagen; nu fører den 394.000 forskellige varer, og hver dag køber 137.000 kvinder en eller flere af disse ting. Alene i New York-afdelingen er ansat 11.000 mennesker.

Alle salgsfolk har det formål tilfælles at *sælge*, og et enormt reklameapparat er sat i gang for at få folk til at købe. Reklamepsykologer skaber nye behov, fastsætter mode og smag, og ekspeditricer og ekspedienter har til opgave at anbefale varerne og forsyne kunderne med så meget som muligt. Dette lykkes bedst, hvis sælgeren er en charmerende „personlighed“, der forstår at gå ind for en vare med varm overbevisning. På denne måde er der blevet skabt et „personlighedsmarked“, hvor man ikke blot falbyder ting, men også sin egen personlighed som et led i salget. Charmen og successkoler skal lære salgsfolk, hvordan en vare bedst kan afsættes, og den polerede, dygtige sælger er blevet et vidt udbredt ideal i den nye middelklasse. Menneskeligt set medfører denne salgsmentalitet ofte et over-

fladisk, pengepræget forhold mellem mennesker, idet man ikke slutter kontakt for dennes egen skyld, men fordi det kan „betale sig“ i kroner og ører.

Den anden store gruppe indenfor den nye middelklasse er kontorpersonalet, hvad enten dette er ansat på offentlige eller private kontorer. Også indenfor kontorverdenen er der i de sidste 60-70 år sket en udvikling fra det lille kontor med chefen, bogholderen og en enkelt kontordame til det store fabrikslignende kontor, med hundreder af ansatte.

Arbejdet på et sådant kontor er blevet mere og mere mekaniseret, maskiner har overtaget meget af det arbejde, som der tidligere måtte mennesker til at udføre, og arbejdsgangen er inddelt og rationaliseret ligesom på en fabrik. Hele denne udvikling henimod *automation* på kontorerne – og i øvrigt også på fabrikkerne – vil dog samtidig kunne medføre usikkerhed i beskæftigelsen og den sociale struktur, en usikkerhed, som kun kan overvindes ved gennemgribende omstillinger og planlægning både fra privat og offentlig side.

Endnu to vigtige funktionærgrupper må nævnes, nemlig de administrerende direktører eller ledere og de akademiske erhverv i offentlig tjeneste. Disse funktionærer udgør ikke mange procent af den nye middelklasse, men de danner dens højeste statuslag og har over-

ordentlig stor indflydelse i forhold til deres antal. Dette gælder naturligvis i første række direktørerne i de store private monopolselskaber, som p. g. a. deres placering mellem ejerne – som de repræsenterer, og hvis livsstil og politiske opfattelse de føler sig knyttet til – og forbrugerne indtager en central position indenfor de vestlige samfunds „magtelite“.

Akademikerne udenfor de ledende stillinger i erhvervslivet har primært deres store betydning som forskere og pædagoger indenfor den højere undervisning, hvis travlhed er så afgørende for fortsat fremgang. Også lærerne spiller i denne forbindelse en vigtig rolle.

Mens den gamle middelklasse af selvstændige landmænd, håndværksmestre o. lign. fortrinsvis levede af at skabe ting med deres egne eller nogle få medhjælperes hænder, lever den nye middelklasse af at administrere det, andre har skabt. Dens domæne er papir, penge og arbejdet med mennesker. Kontorassistenten skriver breve, andre har dikteret, bankassistenten tæller de penge, andre har sammensparet, og hospitalslægen eller personalechefen beskæftiger sig hver på deres måde professionelt med andre mennesker. Dette giver som helhed funktionærerne en anden livsstil end den, man tidligere havde i den gamle middelklasse. Det nye viser sig klart i forholdet til arbejdet, som har fået en

helt anden mening (eller rettere: mangel på mening) end før. Dette at skabe et produkt – ligegyldigt hvad det kunne være – i sin helhed, som folk i den gamle middelklasse gjorde, var noget meningsfyldt og tilfredsstillende.

Denne individualitet i arbejdet har den tekniske revolution nu næsten fuldstændig afskaffet, og hermed er fulgt en psykologisk forståelig kedsomhed overfor arbejdet. Dette udføres som regel ikke af interesse, men af pligt og bliver derved mekanisk og utilfredsstillende. Til gengæld engagerer mange mennesker sig i deres fritid i hobbyarbejder. Der er i det hele taget opstået en splittelse mellem arbejde og fritid, som man ikke tidligere har kendt, og som skyldes arbejdets monotoni. Bortset fra hobby'erne – hvortil man også må regne sport o. lign. – er den moderne funktionær i sin fritid optaget af de mangfoldige tilbud fra massemedierne: TV, radio, film, ugeblade m. v., som ofte gennem pop og underholdning forlener verden med et rosenrødt, men urealistisk skær.

Funktionærerne har også travlt med at opfylde deres prestige – eller statusbehov. Biler, ferierejser og til en vis grad også parcelhuse er blevet *statussymboler*, de midler, hvorigennem man foruden den umiddelbare glæde, de giver, skaffer sig en ydre position i sit miljø. Dette gælder så meget desto mere, som funktionærer statistisk set ikke har større chancer for advancement eller meget højere løn end den, de har opnået i 30-års alderen.

Ser man til sidst på den nye middelklasses politiske tilhørsforhold, vil man opdage, at langt de fleste funktionærer – omkring 80 pct. – føler sig tiltrukket af to store partier: Socialdemokratiet og Det konservative Folkeparti. Ved en sociologisk undersøgelse i 1963 – altså før valget i 64, der bekræftede denne tendens – fandt man, at ca. 39 pct. ville stemme på Socialdemokratiet, mens omkring 45 pct. hældede til de konservative. Dette er baggrunden for den politiske kamp om at vinde stemmer hos den nye middelklasse. Hvis det er rigtigt, at den om 35 år vil være større end nogen anden klasse i Danmark, kan man forstå, hvorfor man fra de politiske partiers side lægger så stor vægt på at vinde dens sympati og støtte.

CLAUS BRYLD.

ØVERST: Til højre ses en kortskitse over området omkring Øland og Gjøl med Ulvedybet mellem de to tidligere søer. Herover ses fra toppen af „Bjerget“ på Gjøl ud over vejdamningen mellem Gjøl og Øland. Det er Ulvedybet, der ligger til højre for damningen, og Limfjorden der ligger til venstre. Til venstre græsser kreaturer sig fede i det saftige enggræs i de inddæmmede arealer, som har gjort Gjøl landfast.

I MIDTEN: Møllen på Øland, der nu kun tjener som sejlmærke. I sin tid var der fire møller på søen – nu er der kun den ene tilbage.

FOR NEDEN: Til højre bader børn i Ulvedybet fra vejdamningen mellem de to søer, og i baggrunden ses „Bjerget“ på Gjøl. Herunder til højre den lille, maleriske havn på Gjøl. Til venstre ser man, hvordan der på vestsiden af Øland hæver sig en række gamle, skovbevoksede klinger, skarpt afgrænset fra de lave, omliggende arealer.

ULVEDYBET I BRÆNDPUNKTET

Landet over er der, som omtalt i Samvirkens foregående nummer, opstået en kæde af „ventesale“ for trækfugle på deres pendulfart mellem nord og syd. Et af disse naturreservater er Ulvedyb mellem Øland og Gjol, som fornylig har været genstand for en voldsom fejde mellem naturvenner og lodsejere, foreløbig endt med et kostbart kompromisforslag

GJØL OG ØLAND var indtil de seneste årtier to af Limfjordens mange små øer, beliggende ca. 25 kilometer vest for Ålborg. Nu er begge landfast med Vendsyssel, samtidig med, at de indbyrdes er forbundet med en dæmning ind over det omstridte Ulvedyb.

Om tørlægningen af dette „dyb“, som absolut ikke svarer til navnebetegnelsen, men snarere er en slags lavvandet vildmose, har der siden i sommer stået en stærk strid, fordi naturvenner ønsker det ejendommelige landskab bevaret som et naturreservat,

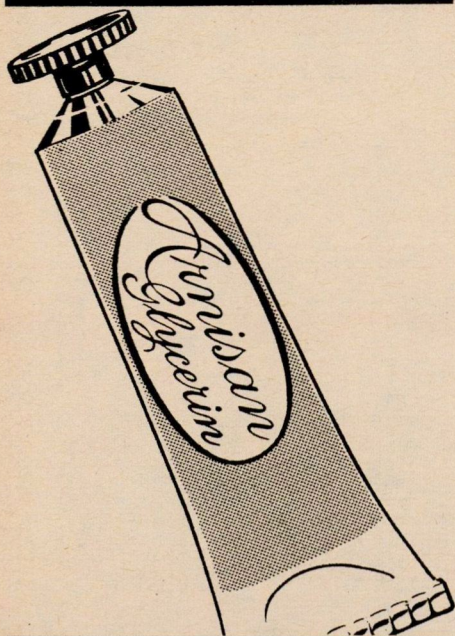
NYD TOBAK UDEN RØG

Verdens
billigste form
for
tobaksnydelse.

Ca. 40 stk. for kun 1,90.

Et par dråber ARNISAN glycerin

holder Deres hænder
glatte og bløde

mens lodsejerne ved afvanding tilstræber at udnytte det til landbrugsformål.

Lokale stridigheder på disse kanter er imidlertid ikke af ny dato. Så længe, de to øer var adskilte, gik det tit hårdt til i forholdet mellem øernes befolkninger. Skønt der ikke var stort mere vand imellem dem, end at man næsten kunne spytte fra den ene ø til den anden, var de alligevel to meget forskellige verdener med hver sit vanesæt og en indgroet uvilje mod „dem på den anden side“. Især medførte rivalisering om Limfjordens fiskepladser, at det jævnligt kom til sammenstød ude på fjorden med brådne pander og tørre hug som resultat.

Den dybere årsag til disse slagsmål var dog nok fattigdommens trussel. Indtil begyndelsen af forrige århundrede var det ganske vist umådeligt store sildemængder, der blev taget i denne ende af Limfjorden – men priserne var også derefter. Kun to, undertiden endog kun halvdelen skilling for en ol sild – altså for 80 stykker.

Af og til kunne silden dog svigte. Som da en troldkvinde havde sænket en hestesko ved Hals tønede, så ingen sild kunne slippe ind i fjorden uden dem, der var så små, at de kunne svømme gennem hesteskoens øjne. Da man omsider fandt ud af sammenhængen, havde fået heksen kastet på bålet og hestekoene hentet op af vandet, kom silden igen. Og den mørkeste overtro havde samtidig fået ny næring!

DET er i år lige præcis 100 år siden, de første planer om at gøre Øland og Gjøl landfaste begyndte at tage form. I 1866 fik civilingeniør H. Earle kongelig bevilling på at inddæmme og udtørre den del af Limfjorden, der lå mellem Gjøl, Rye å, Nørredybet og øen Egholm. Planen om en inddæmning blev dog først ført ud i livet (af andre) i årene omkring og lige efter første verdenskrig. En 6 km lang dæmning forbandt nu vestenden af Øland med Vendsyssel; et 8 km langt beskyttelsesdige gik fra Gjøl til fastlandet, og samtidig blev de to øer indbyrdes forbundet med en 3 km lang vejdæmning, der gjorde Ulvedybet mellem øerne til et indelukket farvand. Øland og Gjøl smeltede altså sammen med det vendsysselske imperium – omend øerne fik hver sin vej hertil!

Rigtig vellykket var afvandingen dog ikke, før der i årene 1952–59 blev foretaget nye tørlægningsarbejder for områderne nord og vest for Øland. Blandt andet byggedes her en pumpestation, som lænsrer området for 15 tons vand hvert sekund.

Nu blev den gamle havbund for alvor fastland, og 50 nye husmandsbrug skød op. Det gav blod på tanden for de lodsejere på Øland og Gjøl, som havde jord ned mod Ulvedybet. Jord – det er måske så meget sagt, for en stor del af tiden stod vandet

højt her! Et projekt blev så udarbejdet til at stoppe den misere. Det foreslog ganske enkelt, at Ulvedygets dæmning blev udbygget, og at Ulvedybet – og med det de omliggende lave arealer – blev tørlagt, hvorved ialt 4.000 tønder land ville blive effektivt afvandet.

54 pct. af lodsejerne stemte for projektet; hverken amtsfredningsnævn eller overfredningsnævn havde indvendinger, så sagen skulle tilsyneladende gå sin afstukne gang. Alligevel brød det helt store spektakel løs; da regeringens økonomiudvalg i 1965 gav grønt lys for projektet.

Over en bred front rykkede naturvenner fra ind- og udland i ledning. Ulvedybet er nemlig andet og mere end en 785 tønder land stor bugt. Allerede i 1920'erne blev det udlagt som vildtreservat og ålereservoir med forbud mod jagt og fiskeri – og det har dyreverdenen ikke været længe om at opdage.

Ænder, svaner og gæs overvintrer her i mængder, der ofte er helt uoverskuelige; i træktiden kan himlen næsten formørkes af små-vadefugle; brushøns udkæmper her ved forårstid deres parringskampe, rødben yngler her i tusindvis; samtlige landets fire lappedykker-arter holder til her; skehejren, stylteløber og traner er blandt de gæster, som den danske natur ellers ikke er forvænnet med.

Ulvedybet er desuden tumleplads for umådelige mængder små ål, der her æder sig tykke og fede. Den mængde store ål, der herfra begiver sig ud på træk, kommer årligt op på en værdi af 60.000 kr.

Alt dette og meget til blev fyret af mod den noget forbløffede landbrugsminister, og protesterne virkede. Der blev udarbejdet et nyt forslag, hvorefter engene afvandedes, men ved bygning af et nyt digesystem omkring Ulvedybet kan man undgå at afvande dette. Det betyder en merudgift på cirka 300.000 kr., som staten dækker. Det samlede projekt kommer herefter op på knap 4 mill. kr. og kan fuldføres på 4-5 år.

ØLAND og Gjøl har med deres ornitologiske og øvrige friluftsmæssige værdier alle betingelser for at være rekreativt tilflugtssted for et meget stort område – først og fremmest naturligvis for Storålborg. Men langvejs fra kommer sommeren igennem rutebil efter rutebil med udflugts-gæster, som vil besøge troldenes øer!

For som bekendt har troldene altid haft en særlig forkærlighed for Øland og Gjøl. I skove og bakker overalt på Øland og Gjøl holdt troldtøj til. Folkemindesamleren Svend Grundtvig fik af folk på øerne berettet, at „*øboerne er af alle mennesker mest plaget af dværgene*“, og hans kollega Evald Tang Kristensen ved at berette, at ude i vejlerne ved Gjøl kunne man møde „*den lede ting*“, som godtfolk var bange for

at beskrive og nævne ved dens rigtige navn!

Især holdt trolldøjet til i „Bjerget“ – en knude af sand, kridt og sten, der på den fladeste del af Gjol rejser sig brat i vejret dér, hvor vejdæmningen nu går over til Øland.

Derfor var der også stor ængstelse hos ældre folk, da man i årene efter første verdenskrig begyndte at grave materialer til vejdæmningen her. Hvad ville ikke trolldene sige?

Tilsyneladende har de på forhånd opgivet ævret; cirka en femtedel af „Bjerget“ forsvandt ved den lejlighed, uden at man så eller hørte noget til trolldene, og under sidste verdenskrig hentede tyskerne yderligere en god portion af „Bjerget“.

Trods denne afgravning, og skønt „Bjerget“ vitterligt kun er 17 meter højt, virker det stadig meget imponerende, og fra toppen af det er en storslået udsigt ud over Ulvedybet og dets labyrinter af sivøer.

Det er ganske tydeligt, at fuglene er klar over, at de her har særlige rettigheder, men stedet er dog ikke helt ufarligt for dem. Vel er Ulvedybet fredlyst område – men ikke engene omkring det (dem, der nu skal tørlægges). Overalt står, går eller sidder i jagttiden jægere her, parat til at skyde i alle retninger – og lodsejerne indkasserer en ganske betydelig jagtleje, et faktum der også var medvirkende til, at de forlod det oprindelige projekt med total afvandning til fordel for Ulvedybets bevarelse!

Gjol har foruden „Bjerget“ blandt andet en lille havn at prale med. Øland kan hverken byde på bjerge eller havn – men til gengæld på et 800 tønder land stort skovområde samt en kirke og en herregård, der begge er rester af et tidligere nonnekloster.

Det var Børglum-bispen Tyge, der i 1100-tallet lod oprette nonnekloster på den lille, stilfærdige ø. Man skulle synes, at her havde nonnerne alle betingelser for at leve et liv i fred og ensomhed.

Men omforladelse! I 1536 hedder det i et klageskrift fra klostret, at *efterhånden var alle nonner på tre nær fordrevet fra klostret – på grund af bisperne Niels Stygges og Stygge Krumpens efterstræbelser!*

Af klosteret opstod senere herregården Oxholm. Dette navn stammer fra slutningen af 1500-tallet. En sjællandsk herremand købte i 1573 gården af kongen; hans hustru hed Anna Oxe, og efter hende døbttes gården nu Oxholm. Da manden døde to år efter, krævede en datter og svigersøn gården som deres arvepart.

Anna Oxe prøvede længe at undgå det. Da der til sidst ikke var nogen vej uden om, aftvang hun datteren og svigersønnen det løfte, at hun måtte have lov til at så og høste én gang til, så hun havde noget til sine gamle dage.

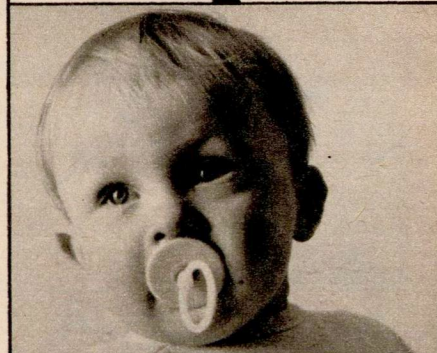
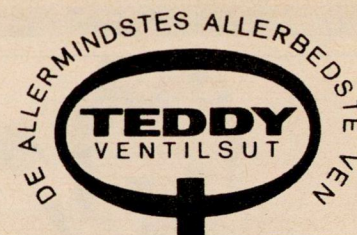
Hun fik lov til det – og såede derpå ege- og bøgetræer! På den måde kom hun til at

sidde på gården i 12 år. Og på den måde fik Øland sine store skove. Igennem flere århundreder var det iøvrigt de eneste skove i mange miles omkreds, og øen var dengang et helt særsyn i det barske nord.

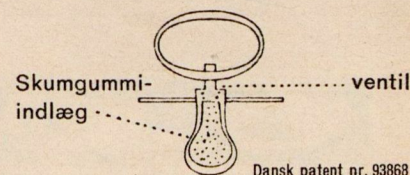
At Øland og Gjol engang har været øer, kan i dag hverken ses på landkortet eller under en rundtur på egnen. De flade, frugtbare inddæmninger og enge gør det umuligt i dag at skimte blot det mindste omrids af den gamle strandlinje.

Ingen vil vist bestride, at det har været en lykkelig udvikling for begge øerne. Ikke blot er der skabt reelle værdier, som giver mange mennesker deres daglige udkomme, men de to tidligere småsamfund har ved sammensmeltning med „fastlandet“ undgået den skæbne at blive affolket og isoleret, som er blevet de fleste danske småøer til del.

Og at det gik med striden om Ulvedybet, som det gjorde, må nok også siges at være lykkeligt. Blandt andet fordi det nu ser ud til, at det røre, som sagen hvirvlede op, vil resultere i, at landvindings-folk og naturfrednings-folk i stedet for at bekriige hinanden vil finde sammen i et naturligt samarbejde.

Det er sådan, den lille kan li' sin sut: den bli'r aldrig flad, og den kan ikke bides i stykker - fordi TEDDY er den eneste sut med ventil og skumgummi-indlæg!

Kig i Brugsens frysedisk

DYBFROST

hakket oksekød

her finder De mange fine Danefrost tilbud – også kødvarer. For eksempel skulle De prøve DANEFROST hakket oksekød – fint, skært kød, frisk-hakket og frosset. Så kan De hurtigt få en bøf eller gryderet på bordet!

-OG DIVIDENDE OVENIKØBET

BRUGSEN

GODE KONFIRMATIONS GAVER

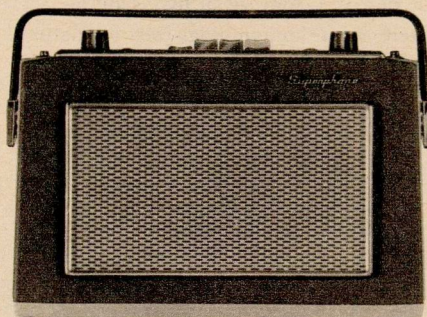
UDBETALING
25,50
+ 24 mdr. à 25,50 = 637,50

Philips Båndoptager Model 504
..... **kr. 565,-**
2 spors båndoptager med hastigheden 9,5 cm pr. sekund. Spiller op til 2x90 minutter på ét bånd. Automatisk optagekontrol, der kan frakobles efter behag. Endvidere har båndoptageren tonekontrol og pauseknop.
På HBs reelle ratebetingelser:

udb.	+	antal mdr.	à kr.	ialt
97,00	•	5	• 97,00	• 582,00
65,50	•	8	• 65,50	• 589,50
50,00	•	11	• 50,00	• 600,00
33,00	•	18	• 33,00	• 627,00
25,50	•	24	• 25,50	• 637,50

UDBETALING
26,50
+ 24 mdr. à 26,50 = 662,50

Superphone Trans Weekend 10
..... **kr. 585,-**
Den har automatisk stationsindtrækker på FM båndet, som fastholder stationerne i korrekt stilling. Foruden FM har den LB og MB, tilslutning for grammofoon, båndoptager, extra højttaler og udvendig antenne.
Autokassette koster kr. 120,- extra.
På HBs reelle ratebetingelser:
F. eks. netto kontant..... **kr. 585,-**

Udb.	+	antal mdr.	à kr.	ialt
100,00	•	5	• 100,00	• 600,00
68,00	•	8	• 68,00	• 612,00
52,00	•	11	• 52,00	• 624,00
34,00	•	18	• 34,00	• 646,00
26,50	•	24	• 26,50	• 662,50

UDBETALING
50,00
+ 11 mdr. à 24,00 = 314,00

Major rejseskrivemaskine kr. 298,-
Lækkert design i 2 smukke grå farver. Let og behageligt anslag. Klare, tydelige »Elite«-typer. Smuk lysbeige kuffert med lynlås medfølger. 12 mdr.s garanti. På HBs reelle ratebetingelser:

udb.	+	antal mdr.	à kr.	ialt
51,00	•	5	• 51,00	• 306,00
50,00	•	8	• 32,50	• 310,00
50,00	•	11	• 24,00	• 314,00

og så får De endda dividende.

ARAKO-BUTIKKERNE:

Amagerbrogade 90 – Tlf. 58 31 21
Fr.sundsvej 114 A – BE 4590
Jagtvej 219 – Tlf. 29 11 49
Nørrebrogade 48 – Tlf. 35 19 83
Mozarts Plads 1 – VA 336
Rosenørns Allé 16 – Tlf. 35 65 40
Frederiksgade 45, Århus C – Tlf. (061) 3 39 55

HUNDREDÅRETS FESTLIGHOLDELSE

Sidst i marts tager alle brugsforeningerne festdragten frem. Den danske brugsforeningsbevægelses hundredår skal fejres i år, og det begynder med plakater i brugsforeningernes vinduer, og samtidig dukker de første jubilæumstilbud på varehylderne frem. Derefter går det slag i slag:

2.-4. april: Det internationale andelsforbunds centralkomité, omkring 120 personer fra 60 lande, samles til vigtige forhandlinger på Christiansborg i landstingets tidligere mødesal.

Ca. 10. maj udkommer en bog: *Brugsen i familiens hverdag*.

15. maj: Samvirke udsender jubilæumsnummer til samtlige landets husstande.

24. maj: FDBs generalforsamling i det nye Bella-Center på Bellahøj i København. Formiddagen er helliget jubilæumshøjtidelighed med musik, jubilæumstaler m. m. Om eftermiddagen gennemføres generalforsamlingens ordinære dagsorden.

Ca. 1. juni udkommer Preben Dølle-rups bog om de ældste brugsforeningers historie.

6. juni: Danmarks Uddelerforening holder generalforsamling i Århus. Første forevisning af en ny film om udelernes gerning gennem hundrede år.

17. juni: Jubilæumsdagen i Thisted. Thisted Arbejderforenings hundred-års jubilæum. Mange festligheder i Thisted. Flag og musik i gaderne.

FDBs repræsentantskab samt officielle talsmænd for danske andelsorganisationer deltager i festlighederne i Thisted.

18.-19. juni: Brugsforeningsmedhjælperne fra hele landet samles til stævne i Thisted. Der ventes 1200-1500 deltagere. Fakkeltog samt historiske optog gennem byens gader.

23. juni-3. juli: Den store internationale fødevarerudstilling AIDA afholdes i København sammen med kongres til behandling af fødevarerforsyningsproblemer. I udstillingen deltager bl. a. FDB og HB i samarbejde om et specielt arrangement. En tilsvarende udstilling arrangeres af den svenske fællesforening K.F.

1. september: Brugsforeningen HBs halvtredsårs fødselsdag. Der udsendes et jubilæumsblad til alle familier i de områder, hvor HB har butikker.

9.-10. september afholder HB sin jubilæumskongres i København, 10. september jubilæumsfest på Københavns rådhus.

21.-22. september: Andelsudvalget afholder kongres, der præges af hundredåret for oprettelsen af Danmarks første brugsforening og dermed begyndelsen til udviklingen af andelsbevægelsen her i landet.

Desuden vil Det kooperative Fællesforbund i samarbejde med AOF gennemføre en forbrugerkampagne i løbet af sæsonen 1966-67.

Omfattende datomærkning af FDB-varer

I SAMARBEJDE med brugsforeningen HB vil FDB nu gennemføre datomærkning af en lang række af FDBs vigtigste fødevarer. Det drejer sig om mere end et hundrede varer - fra chokolade og kaffe til konserver og kød, fra kager og brød til ost og frisk frugt.

Som en hovedregel bliver varerne påstemplet en „sidste salgsdato“, idet der dog for visse specielle varers vedkommende i stedet angives pakkedatoen.

De videnskabelige målinger og bedømmelser, som er lagt til grund ved fastsættelsen af de enkelte varers salgsfrist, er foretaget af FDBs centrallaboratorium og prøvekøkken, og datomærkningen vil

fremgå klart og tydeligt af varenes etikette, efterhånden som de datomærkede varer går ind i omsætningen.

Da FDB for nylig lod foretage en forbrugerundersøgelse, fremgik det tydeligt af den, at husmødrene anser prismærkning og datomærkning for to af de vigtigste forbrugeroplysninger. Datomærkning sættes endog oftere end prismærkning øverst på listen over ønskelige forbrugerinformationer.

Der er derfor grund til at tro, at den åbne datomærkning er med til at gøre Brugsen til et attraktivt indkøbssted, hvor man med fordel kan samle sine indkøb.

Varerne kommer på små hjul

I løbet af de kommende par måneder vil alle varer, der fra *Herstedvester* centralafdeling sendes ud til brugsforeningerne, blive udkørt på *rullepaller*.

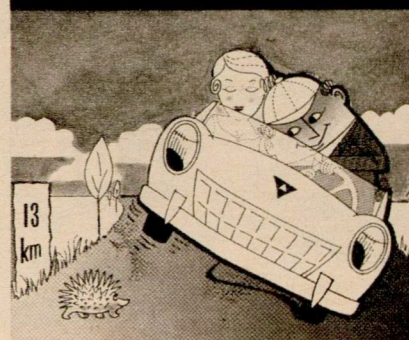
En palle er et firkantet bundbræt, som er omgivet af et højt jerngitter. Sådanne paller er hurtige at fylde og lette at håndtere, f. eks. med gaffeltrucks.

De nye paller adskiller sig fra de gamle ved at være mindre og ved at være på fire små hjul. Umiddelbart synes revolutionen ikke særlig stor - men der ligger alligevel en meget stor arbejdsbesparelse

heri. Vareudkørslen på rullepaller betyder nemlig hurtigere aflæsning, og i butikkerne kan rullepallerne køre direkte ind ad alle døre og rundt mellem hyl-derne inde i butikken, således at det er muligt at fylde varerne direkte fra rullepallerne over på butikshylderne. Rullepallerne er altså med til at frigøre personalet til en mere mod forbrugerne vendt virksomhed.

Også på de øvrige centralafdelinger vil rullepallerne efterhånden blive indført.

Det er føreren
det kommer an på

FP - forsikringen

Hvis uheldet sker... sikrer motorkøretøjs ansvarsforsikring mod erstatningskrav fra passagerer eller andre, og kaskoforsikringen dækker skaden på motorkøretøjet - men føreren selv dækkes ikke af disse forsikringer, og omstændighederne ved uheldet kan være af en sådan art, at passagererne heller ikke opnår erstatning på motorkøretøjs ansvarsforsikring eller fra anden side.

FP - forsikringen

yder erstatning til fører og passagerer, såfremt erstatning ikke opnås under en ansvarsforsikring eller lovpligtig ulykkesforsikring.

FP - forsikringen

træder til med supplerende erstatning, hvis den fra anden side opnåede erstatning er mindre, end den FP-forsikringen giver basis for.

Fører og Passagerer

hver forsikret med følgende forsikrings-sommer:

	Automobil. kr.	Motorcykl. kr.
Ved invaliditet indtil	75.000	50.000
+ MLU-tillæg indtil yderl.	75.000	50.000
Begravelseshjælp	1.500	1.500
Ved død såfremt afdøde var forsørger for ægtefælle og/eller børn	40.000	25.000
Til efterladte børn under 18 år ydes yderligere kr. 1000 pr. år, barnet mangler i 18 år.		
Højeste erstatning v. død... 100.000	100.000	
- til en enkelt person dog ikke over	50.000	50.000

En forsikring
De ikke kommer
uden om

MEJERIERNES OG LANDBRUGETS
ULYKKESFORSIKRING GS
Vester Farimagsgade 19, København V. Telefon 15 03 50

- mere **saft**
og **kraft**
i frikadellerne

MAGGI
ekstra
kødkraft

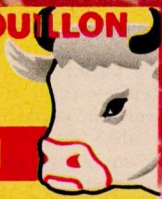
Prøv »Frikadeller EKSTRA« i aften! — Opløs en MAGGI EKSTRA KØDKRAFT i lidt kogende vand og rør ekstra saft og kraft i frikadelle-farsen. — MAGGI EKSTRA KØDKRAFT gi'r ny velmag, fordi den rummer koncentreret kraft af frisk kød og ekstra smag fra liflige krydderier.

- et gyldent madtips til alle Deres farsretter.

KØDBOULLON

ekstra
kødkraft

MAGGI

DE NYE INVALIDE PENSIONER

Socialrådgiver Lena Vedel-Petersen, bl. a. kendt fra radioserien „Min ret og min pligt“, har sendt os denne kommentar til artiklen i Samvirke nr. 3 om den nye invalidepensionslov:

DEN nye invalidepensionslov volder vanskeligheder. Det er en uhyre indviklet lov, som sikkert først vil blive forstået efterhånden. Men det er vigtigt at sætte sig ind i reglerne, så langt det er muligt, ikke mindst fordi en hel del pensionister skal sende nye ansøgninger ind inden 1. april for at få den fulde fordel af det nye, som sker. Derfor mener jeg, at artiklen i *Samvirke* nr. 3 bør anskuelliggøres og på visse punkter korrigeres. Bl. a. har der indsnæget sig nogle fejl, som kan virke vildledende på læserne.

De angivne pensionsbeløb er naturligvis ikke de månedlige ydelser, men årsbeløb. Husstandstillæg findes ikke, det må være bistands- og plejetillæg, der tænkes på. Endelig bør man vide mere om de forskellige pensionsformer.

Efter loven opdeles alle invalidepensionister i 3 grupper. *Højeste pension* får de, som ingen erhvervsevne har, eller hvis erhvervsevne er uhyre lille. Disse pensionister får:

Grundbeløb,
Invaliditetsbeløb,
Erhvervsudygtighedsbeløb.

Mellemste pension er for de pensionister, hvis erhvervsevne er nedsat til omkring $\frac{1}{3}$. Får man mellemste pension, bliver man berettiget til:

Grundbeløb,
Invaliditetsbeløb.

Mindste pension er en nydannelse. Den er for mennesker, som har halv erhvervsevne. Mindste pension består af:

Halvt grundbeløb,
Halvt invaliditetsbeløb.

Alle pensionister, som har fået bevilget bistands- eller plejetillæg, får disse tillæg udover pensionen og beholder tillægget, også efter at de overgår til folkepension, når de fylder 67 år. Men ifølge den nye lov bortfalder invalidepensionen den dag, man fylder 67 år, hvor man må klare sig med samme beløb som raske folkepensionister.

Alle, som idag får invalidepension, overføres automatisk til mellemste pension og får denne udbetalt fra april. Men for alle invalidepensionister under 60 år, som får bistands- eller plejetillæg, skal kommunen af sig selv indsende ansøgning til Invalideforsikringsretten om højeste pension. Alle andre invalidepensionister under 60 år, som mener, at de er helt uden arbejdsevne alene på grund af sygdom, må selv hente et ansøgningsskema til højeste pension på kommunekontoret. Lægen skal ikke skrive på skemaet, ansøgeren skal selv udfylde det og aflevere det tilbage til kommunekontoret. Ansøgningen er gratis.

Enhver, som søger om højeste pension nu, vil, hvis det bliver bevilget, få pensionen med tilbagevirkende kraft fra april 1966. Søger man senere, bliver det fra ansøgningsdatoen. Man må regne med ret lang ventetid på grund af de mange ansøgninger til Invalideforsikringsretten.

Er invalidepensionisten mellem 60 og 67 år, skal han vælge, om han vil forblive under den gamle lov eller gå over til den nye.

Efter den gamle lov sker der intet nedslag i pensionen, når man fylder 67 år.

Efter den nye får man en øjeblikkelig fordel, men til gengæld bortfalder invalidepensionen den dag, man efter loven bliver folkepensionist. Personligt bistands- eller plejetillæg bortfalder aldrig.

Ingen mellem 60 og 67 år kan opnå højeste pension.

Er man i den situation, at man skal vælge, må man gå på kommunekontoret og se en opstilling over de beløb, det drejer sig om. Størrelsen af pensionerne kan vi ikke opgive nøjagtigt i skrivende stund, da de nye tabeller ikke er udregnet af socialministeriet. Iøvrigt vil ethvert kommunekontor eller socialkontor besvare alle Deres tvivlsspørgsmål. LENA VEDEL-PETERSEN.

45 øre PR. PORTION
10 minutter

Så økonomisk
så hurtigt - og ih,
hvor det smager!

Maizena-grød smager godt, mætter på en behagelig måde og er let fordøjelig. Maizena indeholder solmoden energi fra en hel kurv majscolber. Maizena strækker husholdningspengene og afkorter Deres køkkentid. Også til dessert! Se opskrifterne på pakken.

Ja, der er mange muligheder med Maizena.

Glæd med
MAIZENA-grød
én gang om ugen - mindst..

MAIZENA
Indregistreret varemærke for
specielt behandlet majspudder

Maizena hører med til al moderne madlavning - til sauce, bagning, supper, creme, budding, grød og desserter. Maizena er drøj, nærende og samtidig let fordøjelig. Derfor er Maizena et fortrinligt næringsmiddel til såvel børn som voksne.

Maizena udrøres koldt og klumper aldrig.

A/S MAIZENA-COMPAGNIET

ALBUEN

YDØ

NÆSBY STRAND

MAGLEHØJ

DANNEMARE

KRA

Lollands sydkyst er den første store kyststrækning, hvor en naturplanlægning er kommet den tilfældige sommerhusudstyknings i forkøbet. Artiklen her skildrer principperne i denne planlægning og understreger, at det ikke er ensretning, men tværtimod mulighed for variation i livsudfoldelsen, planlæggerne tilsigter

Om alt går vel, så skulle den lollandske sydkyst – de ca. 30 km strand fra Albuen i vest til Hyllekrog i øst – kunne blive et værdigt sidestykke til den gamle Nordsjællands-kyst og andre berømte danske strande.

Naturen er ganske vist anderledes, men dens tillokkelser hvad angår vand og lys og luft de samme, hvor til kommer, at den lollandske riviera på et meget væsentligt punkt vil blive et modstykke ikke mindst til den nordsjællandske, derved at man på Lolland fra starten har søgt at forpurre følgerne af et almindeligt kapløb mellem liebhavere af forskellig størrelsesorden om at sikre sig de bedste grunde på bekostning af andre, af almenheden og ikke mindst på bekostning af de naturområder, der gerne skulle forblive åbne for alle.

Ø ANMARKS FØRSTE

FERIEBY med plan

	Sommerhusarealer		God badestrand
	Skove		Foreslået ny vej
	Nyplantede skove		Eksisterende vej
	Friarealer		Hovedvej
	Eksist. nye sommerhuse		Motorvej
	Ferieby		Proj. vej
	Dige		

Vi kender tidligere tiders forsyn-
delse på dette felt med skove af
skilte med „Adgang forbudt“ og
„Privat vej“. Noget lignende var
også så småt under udvikling i det
turistmæssigt førhen lidt afsides lig-
gende, men nu centralt placerede
Sydlolland. Så meget mere påkrævet
er det forbilledlige samarbejde mel-
lem amt, kommuner og naturplan-
læggere, der nu er resulteret i en
samlet plan for det nye ferieland,
som denne del af den danske Øster-
søkyst vil udvikle sig til.

Helt tilfældige sommerhusudsty-
kninger var igang, men inden alvor-
ligere skade var sket, tog byplan-
læggeren arkitekt *Anne Marie Rubin*
fat på den nu af amt og kommuner
vedtagne plan for både små og store
sommerhusudstyknings, enkelte med
feriebyer som center i en samlet
større bebyggelse og alle placeret,
hvor de hver især kommer til at

„ligge bedst“, hvilket ikke alene vil
sige smukkest, men også med de
bedst mulige forbindelsesveje ind til
baglandet.

Planlæggerne vil ikke diktere

Mange ting spiller ind, når en by-
planlægger med landskabsplanlæg-
ning som speciale (en helt ny gren
indenfor arkitekters virke) skal finde
frem til den bedst mulige fordeling
af sommerhusbebyggelse og frie na-
turområder, og dog alligevel undgå
en altfor stram planlægning. Det er
planlæggerne meget om at gøre at
få slået fast, at formålet med deres
arbejde ikke er at *diktere* en bestemt
udvikling, men snarere at *kanalisere*
en udvikling, man mener vil komme,
sådan at man skaber områder, der
åbner muligheder for variation i livs-
udfoldelsen, både for kontakt med
naturen, men også kontakt med an-
dre mennesker.

Man vil ikke påtvinge folk en livs-
form, de ikke ønsker, men tværtimod
skabe så vide rammer som muligt, så
der bliver noget at vælge imellem
både for dem, der siger, at de aldrig
kunne tænke sig at bo i en ferieby,
og for dem, der er mere selskabeligt

anlagt. Der bliver taget hensyn til
begge parter.

Mange slags feriebyer

Når man skal udvælge sig stedet
for en ferieby, så kan man f. eks.
tage en lokalitet, hvor der i forvejen
er en mindre bebyggelse, og hvor
omgivelserne er egnede. Eksempel:
Kramnitze vest for Rødbyhavn – det
største enkelte ferieområde i Lol-
lands-planen. Her er der lidt ældre
bebyggelse, der er en havn, en sø
med tilløb fra afvandingskanaler, en
smule skov, lidt tilfældigt sommer-
husbyggeri og en 1. klasses bade-
strand. Her var det rimeligt at pla-
cere en sommerby med centrum i en
mere koncentreret ferieby, omfat-
tende udlejningshuse, hotel, restau-
rant og andre af ferietidens service-
foretagender. Men ellers med for-
håndenværende indkøbsmuligheder
i det gamle Kramnitze, suppleret
med en slags torv vest for havnen,
hvor man kunne tænke sig interimi-
stisk opstillede boder i sommertiden
og mulighed for egnens beboere til
at sælge af deres havers sommerpro-
dukter – en slags torvehandel, som
den nu kun kendes de færreste

steder. På begge sider af centret kommer så de enkelte sommerhusgrunde med de mindste nærmest centret og de største i periferien, varierende fra ca. 1200 kvadratmeter som minimum til ½ tr. land eller endnu større. Alt i alt 650 grunde plus feriebyens huse, svarende til et samlet indbyggertal om sommeren på godt 2000. Det kan blæse kraftigt på disse kanter, men der findes i forvejen lidt skov, hvor man kan søge læ, og det er hensigten at plante mere i området ved søen.

Kramnitze er et eksempel på en kombination af ferieby med bestående bebyggelse.

Men planlæggerne har også haft de mennesker i tankerne som først og fremmest tiltrækkes af store naturområder – det

idylliske, det storslåede eller det særprægede landskab. Her er problemet altså at placere sommerbebyggelsen, så den ikke ødelægger naturværdierne. Ved roden af Albuen – den lange tange, der krummer sig ud mod indsejlingen til Nakskov fjord, kunne der måske blive tale om at lægge en anden af de sydlollandske feriebyer – med indkøbscenter, for der er temmelig langt til nærmeste by. Og for de mennesker, der søger natur-ensomheden, kunne der eventuelt blive nogle enkelte grunde helt ude på Albuens spids.

Men natur er ikke kun den såkaldte uberørte. Mellem Østersøen og Sydlollands eneste større skovområde ved *Vindeholme* ligger et par store gårde med vældige mar-

ker, strækkende sig helt op mod de bugtede skovbryn horisonten rundt. Her vil der nærmest stranden komme et større sommerhusområde, hvis beboere vil få havet lige udenfor døren og op imod land det imponerende udsyn til mark og skov. Der vil blive lavet åbne bæltter på tværs af sommerbebyggelsen med kig ind i land helt nede fra diget.

Et andet sted lidt længere mod vest er det en gammel beplantning til værn mod sandflugt, der har inspireret planlæggerne til en sommerbebyggelse. Husene placeres inde mellem poplerne, så man simpelt hen skærer det mellemliggende stykke land igennem på langs og stykker ud til begge sider, hvor sommerhusene så kommer til at ligge både smukt og i læ for vestenvinden.

Med disse eksempler turde det være bevist, at sommerhusbebyggelser ikke behøver at være en lidt kedsommelig stereotyp opfindelse. På Sydlolland bliver de vidt forskellige, både små og store, fra 150 til 650 huse, og deres placering er valgt, så de passer ind i landskabet uden at ødelægge dets værdier med hensyntagen til at flest mulige kan få glæde af dem. Her kommer også vejanlæggene til at spille en rolle. Mange eksisterende veje giver gode forbindelser til og fra baglandet, men planen indeholder også forslag om nye veje. Her og der vil man føre dem helt ned til stranden, hvor det af landskabelige og andre årsager findes rimeligt, men om nogen fortløbende kystvej bliver der heldigvis ikke tale – kun om stikveje til vandet og et enkelt sted, hvor naturen er særlig smuk: en vejudbugtning ned til kysten og ind i landet igen.

Egnens befolkning er ikke glemt

De nye sommerhusbyer bliver jo i første række for udenbys-folk, de egentlige turister, men man har i denne nye planlægning ikke glemt den stedlige befolknings behov for at „tage til stranden“. Traktorføreren på marken langs kysten skal stadig have let og uhindret mulighed for at komme ned til vandet og tage sig en dukkert, hvor og når det er ham belejligt. Og børn og voksne fra gårde og huse længere inde i landet skal kunne køre til stranden, hvor de altid har gjort det, og de skal have mulighed for at tage ned til de nye sommerhusbyer, hvis de foretrækker at være med i det liv, der vil udfolde sig disse steder sommeren igennem.

Lokale folk har i øvrigt kunnet bistå planlæggerne på fortræffelig vis. For blot at nævne et eksempel, så var der tale om at finde et egnet areal til en parkeringsplads. Den fremmede arkitekt, der ellers hurtigt havde fået et godt kendskab til de lollandske lyksaligheder, mente selv at have fundet en dejlig skovkranset plet, men en af egnens beboere, som han drøftede tingene med, vidste bedre:

– Her har vi nu aldrig gået i vandet, sagde han. Vi plejer at tage noget længere til den anden side. Der er stranden meget bedre.

Og så kom parkeringspladsen til at ligge dér.

SIGURD SKYTTE JENSEN

GOODYEAR

Nu kan De se

hvad De har i køleskab, fryser eller spisekammer. Brug den glasklare VITA WRAP til indpakning af madvarer og til afdækning af fade og skåle. Filmen hæfter på alt uden overbinding. Smørrebrød og desserter kan tilberedes i god tid og holder sig friske, dækket af VITA WRAP. VITA WRAP er behagelig at håndtere, beskytter og giver oversigt over, hvad køleskabet rummer. Det er en virkelig nyhed, som De vil blive glad for at have ved hånden.

VITA WRAP er fremstillet af

Vitafilm

GOODYEAR

VITA WRAP

Vitafilm

GOODYEAR

Døden er bedre end sit rygte

SKATTEBILLETEN og døden – det er de to eneste ting, som alle mennesker før eller siden stifter bekendtskab med. Det eneste sikre i denne verden er, at alt levende skal dø ... siger man.

Men det passer ikke.

Millioner og atter millioner levende væsener, encellede dyr som amøber, infusions- og klokkedyr, er ikke som vi underkastet dødens majestæt. De dør aldrig en naturlig død som følge af aldersdomssvækkelse, senilitet. Deres krop deler sig fra tid til anden og bliver to nye individer. På Yale-universitetet i USA har man fulgt infusionsdyr i mere end 20.000 generationer, og ikke et eneste døde!

Hvad er det da, som i højerestående skabninger får livsfunktionerne til langsomt at gå i stå? Vi véd det ikke. Også her deler cellerne sig jo uafbrudt. Hver fjerde måned er vort blod til sidste dråbe udskiftet med nyt, og på samme måde med kroppens andre organer (undtagen hjernen). Livet er uløseligt knyttet til en permanent nedbrydning og genopbygning, og kroppen ret beset en kæmpemæssig cellestat, hvis enkelte „provinser“ har ganske bestemte opgaver at løse. Skoledrengen og jeg – det er to vidt forskellige personer, størsteparten af min krop består nu af helt andre celler.

Om årsagerne til, at vi ældes, er opstillet cirka to hundrede teorier, men ingen af dem giver det fyldestgørende svar. Videnskaben kender en masse detaljer om de processer, der opretholder livet og betinger døden. Men den kan ikke forklare, hvorfor den vidunderligt samvirkende organisme efterhånden går i opløsning – ja, den kan end ikke drage nogen skarp skillelinje mellem levende og dødt. Unægteligt lyder det jo som et paradoks, at det uforklarlige liv gør alt for at eksistere, og samtidig lægger lunten til sin egen udslettelse. Men rimeligvis har også *det* sin begrænsning: de talrige samvirkende processer kommer efterhånden op på et sådant omfang, at det hele bliver for kompliceret.

Kroppens slitage synes at være en nærliggende årsag. Men så tænk på døgnfluen: den fødes om aftenen, hunnen lægger sine æg i løbet af natten og næste morgen er parret død uden at have set solen. Kan man her tale om slitage? Døgnfluen var tre år

om at udvikle sig til det færdige insekt ... som dør i løbet af få timer.

På samme måde med mange sommerfugle. Nogle tager slet ingen næring til sig. Eller laksen, der tilbringer flere år i havet og så pludselig søger tilbage mod udklækningsstedet – og massedøden.

Kun nogle forholdsvis få *kønsceller* er udødelige i den forstand, at de giver livet videre som i et stafetløb. – Amøben er bare en kønscelle, og den ser ud i dag som for årmillioner siden. Her nærmer vi os dødens gåde. Den var prisen, som måtte betales for livets udvikling mod stadig større fuldkommenhed og tilsidst – med mennesket – erkendelsen af sig selv. Paradoksernes paradoks: uden død intet liv! På et meget tidligt tidspunkt opfandt og bibeholdt livet *generationsskiftet* som et glimrende, men nådeløst middel til at fuldkommengøre ar-

Den gængse opfattelse af „dødens gru“ svarer kun i forsvindende få tilfælde til virkeligheden, skriver vor medarbejder V. J. Brøndegaard i denne artikel, som også kommer ind på skiftende tiders opfattelse af døden set fra en fysisk og biologisk synsvinkel.

terne. Ved hver fødsel begynder livet forfra og helst med en forbedret model.

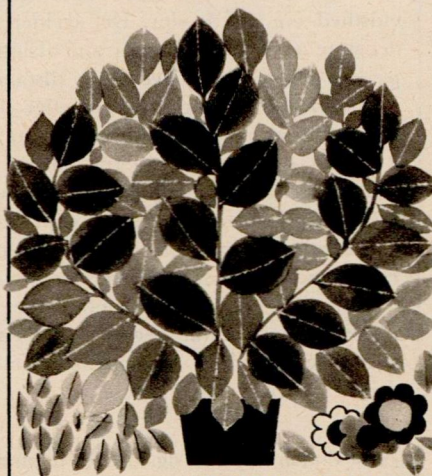
Således kom døden ind i verden. Men den har aldrig triumferet over livet. Kroppens celler dør og dog bevares en tro kopi af livsformen, den gives videre til næste slægtled. Hvad døden høster, er bare en bunke værdiløse stoffer ... selve livet kan den ikke ødelægge, for det er meget ældre end døden. Vi skal alle ældes og dø, men forinden kan vi give det udødelige liv videre ...

Naturen kan synes grusom. Den har i os nedlagt selvopholdelsesdriften, en ubændig lyst til at leve, men samtidig givet os en frist, der føles så altfor kort. Intet tyder på, at dyret véd, det engang skal dø. Med intellektet fik vi visheden om dødens komme – og dødsangsten.

Der kan ikke være tvivl om, at dette atter

DEN TRÆNGER TIL OMSORG. OG LOTUS!

I vækstperioden fra februar til oktober bør De give Deres stueplanter en LOTUS-opstrammer én gang om ugen. Det giver skønhed og grokraft i vindueskarmen!

-OG DIVIDENDE OVENIKØBET

BRUGSEN

VITALITET

VELVÆRE OG ENERGI...

... er nødvendig for denne husmoder, der klarer dagens arbejde med et smil

hendes omgangskreds betragter hende som alle tiders charmerende og glade værtinde

næste morgen hygger hun om familien altid frisk og veloplagt takket være SAMARIN.

Det er en tilværelse, der kræver vitalitet og overskud af energi - og det går fint - med et glas SAMARIN 2 gange daglig. Det skulle De også prøve. - Den friske velmagende SAMARIN bør også være med i Deres hverdag - perlende og boblende bringer SAMARIN velværet og vitaliteten ind i organismen - snyd ikke Dem selv - hold Dem i fin form - køb SAMARIN i dag!

CEDERROTHS

har spillet en afgørende rolle for hele vor åndelige udvikling. Uden død gaves der sandsynligvis ingen livsfilosofi, ingen religioner.

Digtning og billedkunst viser, hvilke forestillinger man gennem tider og lande har næret om døden. Det ældste symbolske udtryk er samtidig det biologisk mest træffende, nemlig livets (og dødens) jævnføring med en flamme, der tændes og slukkes.

Flammen kan kun leve, så længe den omsætter stof. Hvad der i dette øjeblik brænder, er i det næste forbrændt, men erstattet af nye partikler, der brænder - o.s.v. Form og farve skifter med de stoffer, der omsættes, men selve flammen er stofløs. Et vindpust gør flammen urolig og skæv, men den stræber altid tilbage mod sin oprindelige form. Vi kan slukke lyset, dele det i to eller bruge det til at tænde et eller flere lys. Altsammen genfinder vi i livets processer.

I Bibelen tales om døden som en gartner, der i livets store vingård fælder træ efter træ. Fra 1600-tallet kappes digtere og kunstnere om at personificere døden så skrækindjagende som muligt: et knogleraslende gespenst, der med satanisk grinende kranium drager sin le og på graven opfører en uhyggelig *dance macabre*. Sammen med anden sejlivet overtro gav det menneskene en dødsangst, som de gamle ikke kendte. Og værre endnu blev det, da de klogeste hjerner opfandt våben, som i løbet af sekunder kan udslette hele byer.

Men frygten næres også af en masse gamle talemåder og forkerte opfattelser af denne i og for sig helt naturlige og selvfølgelig afslutning på livet omkring „støvets år“. Man gør døden værre end den er.

Når forestillingerne om „dødens gru“ er så befæstet, skyldes det sikkert ikke mindst beretninger fra øjenvidner til andre menneskers død. Men angsten skyldes mangelfuld viden.

Langt de fleste dør uden nogen klar bevidsthed om, at de dør. Det gælder især det store antal patienter, der som afslutning på et sygeleje glider over i en tilstand af dyb bevidstløshed og et time- eller dage-langt stadium med rallende åndedræt.

Denne *agoni*, som lægerne kalder det, kan naturligvis på de pårørende virke stærkt deprimerende. Men det er frygteligt misvisende at tale om en „dødskamp“. Føler den døende så store smerter, som det ser ud, er det sjældne undtagelser fra reglen. Alligevel har lægerne, trods store anstrengelser, ikke kunnet få udryddet denne sproglige meningsløshed.

NÅR døden nærmer sig, træder naturen til med en række mildnende forholdsregler. Det er såvist et gruppvækkende syn at se mennesker, der blev hårdt såret ved en ulykke. Men vedkommende mærker som regel ingen eller kun ringe smerter. Det

samme gælder epileptikerens krampetrækninger. Selv efter stærke anfald, hvor patienten tilsyneladende lider meget, kan han bagefter ikke huske noget om det skete.

Mod døden bliver blodet ofte iltfattigt, og der ophobes derfor giftig kulsyre, som lammer nervecentrene, og smertefornemmelsen forsvinder. Den såkaldte *eufori*, et mærkeligt velbefindende kort før døden indtræffer, hører ligeledes ind under naturens lindrende midler.

Den gængse opfattelse af en kvalfuld død svarer kun i forsvindende få tilfælde til virkeligheden. Smerten er kroppens alarm-signal, så der rettidigt kan gives lægehjælp. Men nu, da det ikke længere tjener sit egentlige formål, blokeres signalledningerne og døden indtræffer hos langt de fleste i en afmagtignende og så godt som smertefri tilstand.

At det virkelig forholder sig sådan, bekræftes af talrige mennesker, som allerede befandt sig i dødens forgård og blev kaldt tilbage til livet, f. eks. efter en drukneulykke. De beretter samstemmende, at der netop intet er at berette, fordi de ikke har nogen erindring om bevidste følelser eller smerter kort før og i „døds“øjeblikket. Nogle få fortæller endda om en ubeskrivelig vellystførmelse. Den franske læge *Barbarin* har samlet flere tusinde sådanne vidneudsagn i bogen „Døden som Ven“.

Det hænder, at den døende kortvarigt vågner op og siger nogle sammenhængende og forståelige ord. Men det, de siger, har næsten aldrig relation til døden. Det drejer sig mest om rent materielle ting. Kun sjældent spores tegn på angst eller endog skræk hos den, der med sikkerhed véd, at han (hun) snart skal dø, og nogle få øjeblikke er ved fuld bevidsthed. Det samme gælder de breve, som selvmordere skriver kort før de tager afsked med livet.

PÅ lægerne virker det ofte forbavsende, så ligevægtigt og fornuftigt den døende selv tager situationen uden at vise mindste tegn på angstelse, ja knap nok sorg over det uundgåelige. Vedkommende kan tale om sin nært forestående bortgang så roligt og sagligt, som stod han over for en rejse til en slægtning. Døden er blevet, hvad den virkelig er: noget selvfølgeligt, noget man forlængst gjorde sig helt klart.

Overlæge E. O. Folkmar har stået ved tusinder af dødslejer. Han erklærer:

- Hvis syge mennesker ikke er klar over, at døden nærmer sig, håber de til det sidste, og man skal lade dem blive i håbet. Det er forbryderisk at fortælle folk, at de snart skal dø. Patienten siger nok, at han kan tåle at høre sandheden, men det passer ikke. Ellers er døden let, og vi læger sørger for, at de allerfleste sover ind ganske stille. Vi advarer de pårørende mod at stille sig op ved sengen og græde.

En af mine nære venner lå uhelbredeligt syg, og han vidste det selv. Hele familien var troppet op i sygeværelset, og jeg kunne se, at det generede ham, så jeg bad dem forsvinde. Knap var de ude af døren, før han lavede vældigt op og bad sygeplejersken åbne en flaske vin. Så satte han sig op i sengen og holdt en både fornuftig og velformet tale. Vi drak på hans snarlige udskrivelse og to timer efter døde han lige så stille.

Professor Viggo Christiansen sagde engang: - Det er ikke slemt at dø for den, der dør, men det er slemt for de efterladte.

Det samme skrev overgartner Jens K. Jørgensen efter et hospitalsophold, hvor døden nølende gav slip på ham:

- Det er ikke så slemt at skulle dø, men det er forfærdeligt at skulle vende tilbage til livet, når man helt er indstillet på døden. Den, som selv har prøvet det, forstår Grif-fenfeldts udbrud: Den Herre Jesus tilgive Jer dette! Mit hjerte var alt beredt til at dø! - Når man befinder sig på grænsen mellem livet og døden, spiller livsanskuelsen, ens religiøse tro, ingen rolle for en. Derimod vender man tilbage til barne-årene hos sin mor. Livets afslutning rækker hånd til livets morgenrøde. Tilværelsens ring sluttes ... Da jeg vågnede op herinde og så blomsterne ved min seng, vidste jeg et øjeblik ikke, om det var en sidste hilsen fra denne verden eller det første budskab fra den næste ...

Axel Juel digtede:

Jeg vil hviske dødens navn så tit og tyst,
at det lyder for min tanke blidt og lyst;
jeg vil smile, når jeg hører fjernt hans fjed,
for jeg elsker helt hans lyse søster: Fred.

Der kan også være grund til at citere nogle kloge bevingede ord.

„At frygte døden er værre end at dø“ (Publius Syrus) - thi „døden vedkommer os ikke: når jeg lever, eksisterer den ikke, når den er kommet, er jeg ophørt med at eksistere“ (Epikur). Til en ung mand, der skulle dø, sagde Cicero: - Forestil dig en dyb og drømmeløs søvn, kan noget være skønnere?

Med en henvisning til de kristnes opstandelseshåb kunne Paulus triumferende udbryde: - Død, hvor er din sejr? Død, hvor er din Brod?

Et af de smukkeste udtryk for udslettelses konsekvens er formuleret af Grethe Risbjerg Thomsen:

Vi skal gå ind i kredsløbet, vende tilbage, år efter år, i andre skikkelser. Vore legemer bliver til muld, hvoraft nyt liv fødes. Vore tanker og håb lever videre i nye former. Alt skal vi miste, men intet går tabt. Når vi er døde og glemte, vil livet bestå.

major el-boremaskine - et præcisions-kraftigt 220 volt universalmotor er dobbelt isoleret og har indbygget støjdæmper for radio og TV. Borekapacitet i stål: 8 mm, i træ: 16 mm. Pris med borepatron og nøgle **195,-**

Eksempler på ekstra tilbehør:

- BORELANDER 132,50
- REDUKTIONSGEAR 58,50
- MOTORDOK 87,50
- TRANSPORTABEL SAV 146,00
- HÆKKESAKS 160,00

ANVA

195,-

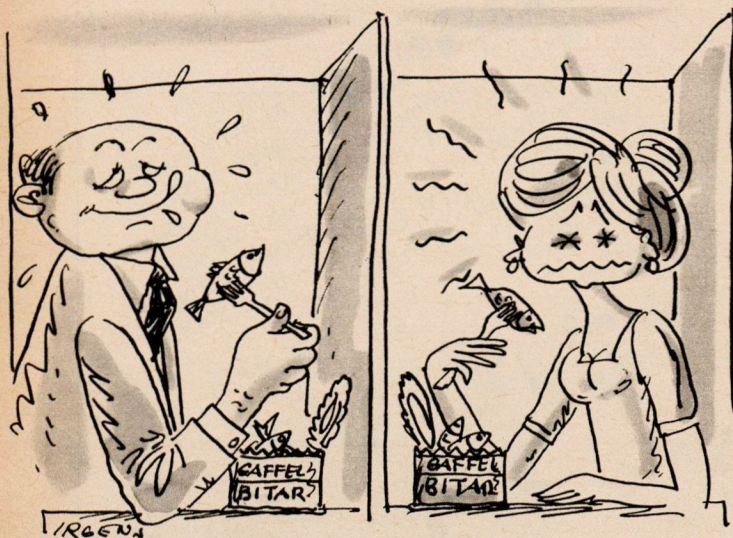
På ANVA konto: 1 udb. 33 kr. og 6 måneder à 27 kr.

NB. Ring eller skriv efter special brochure.

KØBENHAVN 151215
AALBORG 133000

forbruger nyt

redigeret af Bodil M. Begtrup

De smager og smager

FDBs prøvekøkken har mange ting at tage sig for. En af de vigtigste er prøvesmagning af varer til brugsen.

Der smages på FDB fabrikernes varer og andre fabrikkers, der smages på varetilbud fra ind- og udland, der smages på varetilbud til særlig fordelagtig pris, og der smages på de opskrifter, prøvekøkkenet finder frem til eller selv komponerer til brug for brochurer, emballage, etiketter og annoncer.

Stort set kan prøvekøkkenets smagninger deles i tre grupper:

1. Smagning af egne opskrifter.
2. Smagning før en vareafdelings køb.
3. Store sammenlignende smagninger for FDBs fabrikker.

✿ Egne opskrifter

prøvesmages i al hyggelighed af prøvekøkkenets husholdningslærere, som hver får en prøve og bagefter diskuterer, om opskriften er god, eller om den kan forbedres. Foruden selve smagen diskuteres også, om arbejdet med opskriften og udgiften til den står i et rimeligt forhold til resultatet.

✿ Smagning af vareafdelingens køb

foregår ligeledes i prøvekøkkenet. Hver smager får udleveret en eller flere forskellige prøver af en vare (f. eks. to slags plumkage eller tre slags kryddersild) og et skema. Smagsprøverne er mærket i kode, og deltagerne kender hverken producent eller varemærke.

Dette kaldes *blindsmagning*. Under smagningen må ingen udtale sig eller ved mere eller mindre tilfredse ansigtsudtryk antyde, om de synes om prøven eller ikke. Deltagerne skriver resultatet af deres bedømmelse i skemaet i form af points og eventuelt korte bemærkninger. Pointsskalaen går fra 0-5 points, som udtrykker følgende vurderinger:

- 5 points = ekstra god
- 4 points = god
- 3 points = ret god
- 2 points = ikke god
- 1 points = dårlig
- 0 points = uanvendelig

Eksempel: FDBs vareafdeling har modtaget et særligt fordelagtigt tilbud på gaffelbitar fra X-fabrikken. Disponenten beder prøvekøkkenet om at bedømme varen og sammenligne den med de gaffelbitarmærker, brugsen i forvejen fører.

Prøvekøkkenets personale, eventuelt suppleret med disponenten og andre, foretager en blindsmagning. På grundlag af bedømmelsen udarbejdes en rapport til disponenten, som eventuelt lader den gå videre til fabrikanten. Findes varen velegnet, måske med visse ændringer f. eks. lagens sødhed eller lignende, meddeles dette producenten. Er han indforstået med ændringsforslagene, sender han igen nye prøver til prøvekøkkenet, og prøvesmagningen gentages.

På tilsvarende måde prøvesmages og bedømmes andre varer som kager, konserver, salater, viktualier, Danefrostvarer, ris etc. etc.

✿ Sammenlignende smagninger for FDBs fabrikker

For at sikre brugsens medlemmer de bedst mulige produkter, ønsker FDBs fabrikker til stadighed at få undersøgt, om deres varer svarer til de bedste standardkvaliteter, der er på markedet, eller om der bør foretages ændringer i produktionen.

Til en sådan sammenlignende vareundersøgelse bruges en på videnskabeligt grundlag udarbejdet smags- og bedømmelsesmetodik, udarbejdet af FDBs centrallaboratorium.

Varebedømmelsen sker ved en såkaldt *parsmagning*, og her deltager mindst 15-20 personer af begge køn, i forskellig alder og med forskelligt erhverv. Prøvesmagningen foregår i et hertil specielt indrettet rum, hvor deltagerne ikke kan se hinandens reaktioner.

Smagningen foregår også her som blindsmagning, og der smages kun én gang om dagen på samme vare og såvidt muligt på samme tidspunkt af dagen. Hver daglig prøvesmagning omfatter kun *to prøver*, men til gengæld smages der så mange dage, at alle de mærker, der indgår i smagningen, sammenlignes med hinanden i alle kombinationer.

Resultaterne af prøvesmagningerne indføres på et skema, der er udarbejdet af laboratoriet i samarbejde med den fabrikant, der har ønsket undersøgelsen.

Eksempel: Svendborg konserver ønsker *Danefrost spinat* sammenlignet med andre dybfrosne spinater på markedet. Skemaerne udarbejdes med de spørgsmål, der ønskes besvaret, og prøvesmagningen går igang. Medens smagningen står på, foretager FDBs centrallaboratorium samtidigt kemiske og bakteriologiske undersøgelser af de samme varer. Når smagningen er færdig, behandler centrallaboratoriet smagsresultaterne statistisk, og udfra smagsbedømmelser og analyser udarbejdes en rapport, imødeset med spænding og forventning af fabrikken.

Det sker meget sjældent, at et enkelt produkt ligger bedst på alle områder. Spinat mærket A er måske ikke så smuk i farven som spinatmærkerne B og C, medens smag og konsistens er bedre. Hvis farven nu ikke kan blive bedre, uden at det går en ubetydelighed ud over smagen, så diskuteres, især med prøvekøkkenets erfarne husholdningskonsulenter, hvad forbrugerne vil foretrække.

DET er naturligvis et meget vigtigt plus for brugsens medlemmer, at sådanne vareundersøgelser foretages, men for fabrikanterne er de måske endnu vigtigere, fordi de lærer en masse af dem, og foretages en sådan vareundersøgelse, for varen er sat i produktion (og det gør den altid med nye varer fra FDB-fabrikkerne) kan fejl rettes, som måske senere ville vise sig skæbnesvangre i salget.

Vareundersøgelser koster mange penge, men de sparer også mange penge. Det er trygt at vide, at der er gjort et stort arbejde for at skaffe brugsen kvalitetsvarer til fornuftig pris.

SPINAT den / 1966 SPINAT den / 1966

points	bemærkn	points	bemærkn
UDSEENDE		UDSEENDE	
4	for mørk tilpas for lys misfarvning +	3	for mørk tilpas for lys misfarvning +
KONSISTENS		KONSISTENS	
3	for tyk tilpas for tynd hakning tilpas for fin + grove partikler + sand +	4	for tyk tilpas for tynd hakning tilpas for fin + grove partikler + sand +
SMAG		SMAG	
3	fyldig spinatsmag ikke fyldig + afsmag +	4	fyldig spinatsmag ikke fyldig + afsmag +

navn. N.D.

navn. E.H.

Er det sømmene der bestemmer?

BRUGSENS kalender skal det ene år hænges på to søm og det andet på kun et søm. Mon det ikke er grunden til, at så mange lægger brugsens kalender til side og hænger en anden op, spørger en læser, for folk kan ikke lide at ødelægge væg eller dør med alle disse søm.

Der er andre læsere, som heldigvis ser mindre på sømmene end på, hvad de hænger på dem. De takker for den smukke og oplysende kalender. *Else Jensen* skriver, at *kalenderen fra 1965* har vist hende, at det ikke er svært at bedømme et bygningsværks alder og stil. Det er blevet en hel hobby for hende at finde ud af, om en kirke er romansk eller barok. Kalenderen har inspireret hende til at læse mere om stilkunst, og det har hun megen glæde af. 1965 kalenderens mange billeder af bygninger, møbler, dragter og kunst i tiden fra det 15. århundrede til det 18. århundrede præsenterer sig bedst i et format, der kræver to søm til kalenderens ophængning. *Kalenderen for 1966*, som fortæller om dansk malerkunst, har et format, der kun kræver et søm, for det er nu bedst for den kalenders indhold. Dens mange smukke reproduktioner af berømte danske malerier, belyser ændringen i motivvalg og malemåde gennem årene op til vor tid. Selv en helt ukyndig kan ved at studere billederne og de korte, letforståelige, men meget vejledende tekster få et begreb om, hvorfor kunst ændrer sig, og hvordan den giver udtryk for ikke alene kunstnernes egne følelser og ideer, men også for de forandringer, der sker i samfundene.

Det er eksperter i pædagogik og kunsthistorie, som tilrettelægger brugsens kalendere. De bestemmer det format, der præsenterer indholdet bedst, og, ja undskyld vi siger det, de blæser på sømmene, og skam få den der ikke også gør det. Kalender 1966 kom i et oplag på ca. 400.000, og er desværre fuldstændig udsolgt. Hvis nogen ikke er interesseret i den eller ikke vil flytte søm i væggen, så vil Forbruger-Nyt være meget taknemlig for at få dem. Der kommer forespørgsler fra høj- og ungdomsskoler og lærere i formgivning, om de ikke kan få brugsens kalendere 1965 og 1966 til undervisningsbrug. Dem vil vi gerne hjælpe.

NYT I BRUGSEN

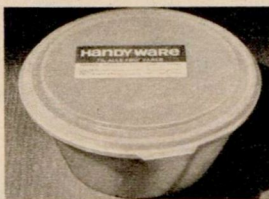
Termokanden Viking er helt forkromet med sort bakelitgreb og har en kraftig ekspanderprop. Kanden rummer godt en liter (otte kopper) og koster 32,85 kr.

Termokander er blevet meget populære de sidste år. De fungerer som „husalf“ for husmoderen, for de sørger for, at kaffen holder sig skoldvarm 10-12 timer efter, at den er lavet. Børnene kan få dejlig varm kakao, når de kommer hjem fra skole, selvom mor ikke er hjemme.

Om sommeren kan termokanden bevare drikke kolde et helt døgn, blot der kommes et par klumper is i kanden.

Husholdningsrådet har undersøgt termokander, og undersøgelsen viste bl. a., at ekspanderproppen var den bedste til termokander, da den sluttede helt tæt.

Hvis man er uheldig at miste prop, eller inderglas-set går itu, kan begge dele fås fra FDBs specialvare-lager gennem brugsen.

Handy-Ware husholdnings-skåle. Disse skåle er forsynede med så fastsluttende låg, at flydende fødevarer ikke siver ud, selvom skålene rystes og skvulpes.

Skålen er af hård polyætylen og låget af blød. Skålen tåler temperaturer fra $+40^\circ$ til $+100^\circ$ og låget fra $+40^\circ$ til $+80^\circ$.

Handy-Ware er velegnet til opbevaring af alle fødevarer i køkkenet, køleskab og dybfryser. Det er ideelt at have med på rejser og i camping på grund af de tætsluttende låg.

Handy-Ware skålene fås i pastelfarverne blå, grøn, gul og orange. De rummer ca. 2 liter og koster kr. 4,25, hvilket er meget billigt i forhold til hvad skåle i tilsvarende kvaliteter og egenskaber koster.

Spinat og grønkål — nu

DET er på denne årstid man især velsigner grønt-konservesindustrien. Den kan købe grøntsager i tonsvis til sæsonens billigste priser og levere os dem i den kolde og grøntsagsfattige tid til billig penge.

Da der for alvor kom gang i dybfrost, mente mange, at nu var grøntkonserves på dåser ved at være forbi. Det er gået helt anderledes. Vi har lært at spise konserverede grøntsager, og vi har opdaget, at der er brug for begge konserveringsformer. Helkonserves i dåser har den fordel, at den kan opbevares udenfor køleskab eller fryser i lange tider, uden at det går ud over smag, udseende og vitaminer. Det skyldes store fremskridt inden for den industrielle henkogningsteknik. Man kan roligt tillade sig at have et større eller mindre lager af grøntkonserves hjemme, og der er ingen problemer ved at have dem med på udflugter, camping eller rejser. Grøntkonserves på dåser er billigere end dybfrost, fordi produktion, og især lagring, ikke koster så meget.

Svendborg Konserves gør meget for at producere grøntkonserves i tip-top kvaliteter. Rødkålen har allerede i flere år været en succes, og den er i år så efterspurgt, at det kan knibe for fabrikken at følge med i produktionen (1965 rødkåls- og hvidkålshøst var beskeden og kvalitetsmæssig ikke så god). Men der er spinat og grønkål at få på dåse til 98 øre for 375 g netto. De vil forbaves over, hvor god den er både i stuvninger og suppe. Svendborgs grøntkonserves er DVN mærket, og det er en garanti for, at varen er rigtigt fremstillet, og at dåsens indhold svarer til varedeklarationen.

Middag på et kvarter

Stuvet grønkål med brunede kartofler og stegt medisterpølse var på bordet et kvarter efter, at jeg trådte ind i køkkenet. Danefrost medisterpølse blev sat over i koldt vand til optøning og kogning som brugsanvisningen anviser. Imedens blev en dåse grønkål stuvet og en dåse Svendborg kartofler brunet. Medisteren kom derefter på panden, og medens den brunede, blev grønkålen hældt op i et halvdåbt fad og garneret med de brunede kartofler. Tilslidst blev polsen anbragt ovenpå grønkålen. Det så nydeligt ud.

Dejlig grønkål, sagde manden, lækre kartofler, tilføjede sønnen, jeg kan lide „ministeren“, meddelte lillepigen.

Prisen? Jo, kun kartoflerne kunne jeg have leveret billigere, hvis jeg selv havde kogt og pillet dem. Den arbejdslettelse var pengene værd.

Ruinerne, der i disen træder frem på bjergsiden, blev i 1911 opdaget af en amerikansk forsker. Dermed indledtes den moderne tids eftersøgning af inkafolkets spor i Sydamerika. Bygningerne er rester af slottet og helligdommen Machu Piccho (cirka hundrede kilometer nord for Cuzco), opført mellem 1100 og 1300.

I en dragt, der måske rummer mindelser om inkafolkets beklædning, går en kvinde med sit barn forbi en seks meter høj stenvæg i Cuzco. Væggen er opført ved brug af en overlegen teknik i stenes sammenføjning.

EN STORMAGT FORSVANDT SOM DUG FOR SOLEN

Sydamerika er i søgelyset for tiden. Tronfølgeren, prinsesse Margrethes rejse har været med til at rette den danske offentligheds opmærksomhed mod dette kontinent, og fornylig foreslog en dansk videnskabsmand, dr. phil. Holger Brøndsted, at Danmark som led i hjælpen til udviklingslande yder en særlig bistand til universitetet i Ayacucho i Peru – en læreanstalt for efterkommere af det gamle inkariges beboere. Det er dette område af Sydamerika, billederne her skildrer, og på følgende side fortæller en artikel om inka-imperiet, som blev knust af spanierne for 400 år siden – på en så brutal måde, at det måske er en af årsagerne til, at man nu ser landene i Sydamerika som et af verdens ulands-områder

Cuzco var navlen i inkariget. Af den fortidige hovedstads pragtbygninger findes et omfattende ruinfelt, hvoraf fæstningen, der ses på billedet, er den mest velbevarede del.

Op til Machu Piccho fører denne trappevej gennem rester af fortidens kloster. Ruten, som trappen angiver, ender ved den polerede flade på bjergets top (billedet øverst). På denne flade faldt de første solstråler ved vintersolhverv på sydlig halvkugle (i juni måned).

Elegant slynger terrasserne sig langs bjergsiderne. Her dyrkede inkafolket for århundreder siden majs, der var det vigtigste næringsmiddel. Terrasserne benyttes stadig, og til majsavl.

EN STORMAGT FORSVANDT...

FRA Knud den Stores tid og frem til Christian II's – altså omkring 350 år – så kort er inkarigetets storhedstid. Det fremstod omkring år 1100 som et imperium i Sydamerika, satte sig udslettelige spor i form af bygværker og veje, og forsvandt i den blodbølge, som spanske erobrere efter 1532 spredte over den nye verden.

Inka-folket og dets kultur gik til grunde. Ærlinge af folket lever endnu spredt i det nordvestlige Sydamerika og i Meksiko. Det er kun lidt over halvtreds år siden, at en organiseret efterforskning af inka-folkets spor tog sin begyndelse. Men der er lang vej at gå, før man om inka-folket ved lige så meget, som nu er klarlagt om faraoernes Ægypten eller antikkens romerske rige.

Hvad der foreligger af optegnelser om inka-folkets kultur og samfundsliv er kun brudstykker. Og disse er indsamlet *efter* at den hensynsløse udslettelse af inkariget var begyndt. Ud af alt dette kan sammenstykkes et billede af et folk, der levede i et diktatur, men samtidig det mest velsmurte statsmaskineri, der endnu har fungeret i Sydamerika.

ADSKILLIGE etnologer hælder til den anskuelse, at inka-folket er efterkommere af polynesiater, der under udvandring fra Stillehavets utallige øgrupper over havet er nået frem til Sydamerikas fastland. Beskrivelser af inka-folk omkring 1550 fortæller om lavstammede mennesker med bronzegylden lod. Signalementet stemmer godt overens med beboere på Stillehavsoer.

Den fælles oprindelse og et eller højest to fælles sprog dannede grundlaget for inkarigetets opståen. Selv om sprogene i århundredernes løb efter indvandringen blev omdannet til lokale dialekter, var disse dog ikke mere forskellige, end at statsmagten kunne udøves af en hersker i en central position.

Magten var samlet hos de få. Folket var magtpyramidens fundament. På ryggen af folket sad underhøvdinge, og trinvis udnyttedes magten af højere og højere instanser ... indtil man nåede *inkaen*, solens søn, der sad alene på pyramidens top.

LANDBRUG var det bærende erhverv. Folket var jordbrugere i mere eller mindre frivillig tjeneste hos jordrotter. I sin organisation giver inkaernes landbrug slående minder om fællesskabs-landbrug, der hører vor egen tidsepoke til – de russiske *kolkhoz*er. De sidste byder medlemmerne „privat jord“ til egen dyrkning og udbytte. Det samme fandtes i inkariget. Ved ægteskabets indgåelse fik parret overladt hus og så meget jord, at dens dyrkning (i fritiden) gav familien fornøden føde. For hvert barn blev jordtilliggendet øget.

Det egentlige formål med opretholdelsen af denne jordbrugerklasse var dog at skaffe arbejdskraft til adelens godser. I denne henseende er forholdene adskillige steder i Sydamerika stadig de samme.

Inden for agerbruget øvede inka-folket store bedrifter. Det ørkenagtige kystland langs Stillehavet blev frugtbargjort ved

overrislingsanlæg, der i teknisk henseende ikke siden er overgået i denne verdensdel. Der dyrkedes bomuld – til folkets tekstilforsyning. Lamaernes uld var alene forbeholdt overklassen. Der dyrkedes majs, fordi denne afgrøde dengang som nu var det vigtigste næringsmiddel for folkets brede masse. Bjergsiderne omdannedes til terrasseanlæg, hvorved det dyrkbare areal udvidedes betydeligt.

OVERKLASSEN var delt i tre store grupper: militæret, præsteskrabet (den mest talstærke gruppe) og statsadministrationens udøvere. Hver af grupperne havde sin særlige klassedeling, og ved at spille på disse strenge fik inkakongerne statsmaskineriet til at fungere perfekt – set fra deres plads på pyramidens top.

Til udøvelsen af magten i et udstrakt rige hører også et veludviklet vejnet. Inkariget besad et sådant, så effektivt, som det ikke siden er set i denne del af Sydamerika. Vejene muliggjorde, at befalinger hurtigt nåede ud til rigets forposter. Med regelmæssige mellemrum var der stationer, hvor stafetter overtog og viderebragte budskaberne.

Herskeren over inkariget var på én og samme gang gud, general og statsminister. Han var „solens søn“ og herskede over et præsteskrab, som holdt folket i konstant rædsel for gudens (altså kongens) vrede.

Tronstolen gik ikke direkte i arv. Blandt sine børn – med én officiel hustru og et eller andet antal medhustruer – udvalgte

EEN MILLIARD!

LIDT OM LIVSFORSIKRING

✱ I TRYG er der sket noget betydningsfuldt. Forsikringssummen af livsforsikringer har passeret een milliard kroner. Pengene udbetales de forsikrede ved død eller når forsikringerne udløber. Vi takker de forsikrede, der har båret TRYG frem til et af de førende livsforsikringselskaber.

✱ Milliarden er fordelt på omkring 150 000 policer. Udviklingen har medført, at forsikringerne, der før var små, nu tegnes med meget højere summer, ofte svarende til 2 års indtægt. Mange hjem har gennem

livsforsikring en god økonomisk sikkerhed, der gi'r en TRYG tilværelse.

✱ TRYG er på vej videre frem. Alle TRYG-medarbejdere arbejder for at gøre det bedste for de forsikrede. Det er godt at være forsikret i de forsikredes eget selskab.

✱ Livsforsikring i TRYG gi'r bonus. I TRYG tilfalder overskuddet kunderne – alene. Skattefri opsparing gør det muligt at få en forsikringssum, der gi'r virkelig sikkerhed. Den fagligt uddannede TRYG-medarbejder er Deres hjælper.

TRYG-MANDEN FORTÆLLER MERE OM LIVSFORSIKRING

... de forsikredes eget selskab

ANDELS-ANSTALTEN TRYG . ROSENØRNS ALLÉ 1 . KØBENHAVN V . TELEFON (01) 35 22 11
(gensidigt livsforsikringselskab)

inkakongen den dreng, der bedst kunne uddannes til at overtage den trefoldige rolle som rigets hersker.

Grunden til medhustruernes anerkendelse var den simple, at dronningen som regel var kongens kødelige søster.

TRONEN stod i inkaens slot i hovedstaden Cuzco. Ordet er af inka-sprog og betyder navle og tydeliggør denne bys rolle i inkariget. Byen ligger i Peru, omkring 300 kilometer fra Stillehavets kyst. Det nuværende, moderne Cuzco er i stort omfang bygget oven på ruinerne af fortidens hovedstad.

Efterhånden som riget konsolideredes, blev det ikke mindst af administrative grunde nødvendigt med flere underordnede regeringscentre. Vigtigst efter Cuzco var de to hovedstæder, hvis beliggenhed i dag markeres af kystbyen Lima og (i Ecuador) byen Quito.

Med disse nye centre blev grunden lagt til rigets forfald. Igen og igen kom det til stridigheder mellem centrene. Ikke mindst mellem Cuzco og Quito. Denne rivaliseren var antagelig også den mest medvirkende årsag til, at inkariget så hurtigt smuldrede hen, da spaniernes hærgen begyndte. I udviklingen har vi en tydelig europæisk parallel, nemlig sammenbruddet af det romerske verdensrige efter at Konstantinopel var blevet lige i rang med Rom.

Omkring inkakongerne samledes præster, astrologer og heksedoktorer, men også naturvidenskabsmænd, ingeniører og bygmestre. Idag kan man beundre deres værker uden at forstå, hvordan de er udført. Inkaerne kendte ikke jern, cement eller kalk. Stenene, hvoraf de store bygværker er opført, er sammenføjet så nøje, at stenhuggerarbejdet er udført med millimeternøjagtig akkuratess. Hvordan er ordrer herom udstedt og efterfulgt? Lige så ukendt er løsningen af transportproblemet. Heste eller andre trækdyr kendtes ikke. Lamaer var nok tilstede, men en lama kan på sin ryg ikke bære mere end et halvt hundrede kilo. Stenene, der er anvendt til fæstninger og slotte i Cuzco, er transporteret over meget lange strækninger. De vejer helt op til 20.000 kilo stykket. Er de skubbet fremefter af en slavehær, ganske som man formoder, det er sket med stenene til Ægyptens pyramider? Hvis det er tilfældet, må inkafolket have været i besiddelse af en indsigt i kunsten at planlægge og gennemføre planer, som vi i vor tid vanskeligt kan hamle op med.

DETTE imperium gik under straks efter 1532. To hundrede pansrede spanske ryttere, anført af eventyren Pizarro, tilføjede inkariget det første uhelbredelige sår. Pizarro kom udelukkende for at hente guld. Hvis snedige politikere af en Hitler-type havde ledet den spanske erobring af Sydamerika, havde de taget inkarigets perfekt fungerende diktatur i deres tjeneste. Så havde Spanien virkelig fået udbytte af sine erobringer. Nu udslettedes inkariget, og det er en af grundene til, at Sydamerika nu tælles blandt verdensdele med underudviklede lande.

perle i pipen
gir perle-humor

SPAR TIL DOBBELT LÅN

NU ER DER ADGANG
FOR ALLE TIL
AT LÅNE IND TIL
15.000
PÅ LETTE BETINGELSER

- kom ind og få SPARELÅN brochuren og hør om den fordelagtige låneform

ANDELSBANKEN

Hvad siger man i HB

Den danske lovgivning er på mange områder meget snørklet og besværlig for borgerne at forstå og for myndighederne at fortolke og administrere. Det skal erkendes, at der af og til tages skridt til forenkling og liberalisering. Således kan man forvente, at næringsloven i nær fremtid undergår en ændring med blandt andet bortfald af den berygtede § 26 med forbudet for detailhandlere mod at have mere end ét udsalg i hver kommune.

I det folketingsudvalg, der behandler lovforslaget herom, er der også til drøftelse et forslag fra handelsministeren om visse ændringer i bevrterloven.

I dette ændringsforslag er der desværre ingen nævneværdige liberaliseringsbestræbelser. Det gamle bevillingssystem eksisterer fortsat, og den indviklede og tidkrævende forretningsgang med ansøgning om bevrterbevilling er uændret.

Når dette fremdrages på denne plads, er det fordi, HB i allerhøjeste grad er stødt på problemer i forbindelse med bevrterloven. I en række af de store HB-Comusbutikker er det en selvfølgelig og naturlig ting at indrette et kafeteria, hvor folk under tiltalende forhold og til en rimelig pris kan få kaffe, te, kager, smørrebrød, læskedrikke eller øl. Det kræver en bevilling. Antallet af bevillinger fastsættes i København og i købstæderne af kommunalbestyrelserne, men selve udstedelsen af bevillingerne foretages af et særligt bevillingsnævn.

Til lokaler, hvor der drives anden næring – f. eks. altså en Comus-butik – må der normalt ikke udstedes bevilling til udskænkning af øl. Det kan klares ved, at der gives en såkaldt stormagasinsbevilling, men den skal man til handelsministeriet for at få. Ministeriet skal så først sende ansøgningen til høring i bevillingsnævnet, der sender den videre til politiet, som derefter skal forhøre bestyrelsesmedlemmer og funktionærer i HB. Det tager normalt trekvart år. Endnu er sagen ikke klar. Man må nemlig kun have ét forretningssted af denne art i hver kommune. Det kan der dispenseres fra, hvis der i kafeteriet er servering af varme retter i betydeligt omfang, og det er ikke hensigten med disse små kafeterier, der kun har åbent i butikernes åbningstid. Der er endvidere en bestemmelse om, at virksomhedens bestyrelsesmedlemmer ikke må være bestyrelsesmedlemmer i noget andet selskab, der har bevilling. Det vil man dog i den foreslåede ændring skabe dispensationsmulighed for – formentlig med endnu en forlængelse af ventetiden.

Er man imidlertid kommet gennem de foran nævnte forhindringer, skal

myndighederne godkende den person, der skal forestå kafeteriet. Der skal ses på, om han har uddannelse i faget og kan føre regnskabet. Hans økonomiske forhold skal undersøges, og der skal – stadig af myndighederne – skønnes over, om han er egnet. I det københavnske bevillingsnævn lægger man megen vægt på uddannelse i faget, hvilket vil sige, at den pågældende f. eks. har et par års køkkenuddannelse. Er den pågældende en kvalificeret leder, men uden denne uddannelse, som han heller ingen brug har for, ligger det meget tungt.

Foruden af handelsministeriet, af bevillingsnævnet, og af politiet, skal andragendet behandles af sundhedsmyndighedernes forskellige instanser – en meget tidkrævende procedure.

I 1963 gennemførtes ændringer i bevrterloven, der har til formål at beskytte bevrterområdet mod konkurrence, herunder udenlandsk konkurrence bl. a. derved, at lån, indskud eller usædvanlig kredit ikke af bevrteren må modtages fra fremstillere og forhandlere af drikkevarer.

Denne bestemmelse er samtidig en fortræffelig beskyttelse af vor hjemlige bryggeriindustri mod udenlandsk konkurrence.

Om denne beskyttelse af snævre interesser vil være effektiv i længden kan vel nok være tvivlsomt. Sikkert er det derimod, at bestemmelsen hindrer danske virksomheder i at etablere fornuftig restaurantdrift.

HBs forsøg på dette område er standset ved oprettelse af 2 større kafeterier i København, hvor formålet var at skabe en række pæne spisesteder med god mad til rimelige priser. Oprettelsen er sket på grundlag af dispensation fra handelsministeren, og fornyelse af dispensationen til sin tid afhænger af den til den tid værende handelsminister. På sådanne vilkår kan man ikke investere de pengemidler, som sådanne kafeterier kræver, og næppe mange andre har lyst til at foretage sådanne usikre eksperimenter.

Der er et rimeligt forbrugerkrav, at der på bevrterområdet gennem en virkelig revision af loven tilvejebringes muligheder for åben konkurrence. Det bør ske gennem bortfald af det forældede bevillingssystem, der alligevel ikke opfylder det tænkte formål, at der skal føres kontrol med alkoholudskænkningen.

HB har i en henvendelse til folketingsudvalget, der behandler forslaget om ændringer i bevrterloven, henstillet, at udvalget foranlediger den nødvendige gennemgribende revision af loven foretaget i stedet for de temmelig betydningsløse småændringer, der er foreslået.

Forår – havearbejde

Da dette blev skrevet, viste termometret adskillige graders frost, og sneen lå mange steder endog meget højt. Vi tør vel regne med, at foråret er kommet her midt i marts, når bladet udkommer. I hvert fald er det på tide at tænke på havearbejdet og dermed også på haveredskaberne.

I en række HB-afdelinger – ikke dem alle – er der nu et udvalg i gode redskaber til meget lave priser. Vi nævner nogle eksempler:

Havespade med stålblad i størrelsen 29×19 cm og fremadbojet tråd 19,45 kr. 4-greget gravegreb med lakeret aske-træsskaft til 20,95 kr. Håndkultivator med 5 stålgrene (kan let omstilles til såvel én- som tre-greget efter behov) 20,50 kr. Haverive med 12 krumme ståltænder 13,50 kr. Graveskovl, bladet måler 33×

24 cm, 17,35 kr. Plantesæt i forkrømet udførelse med lake-rede træskafter. Sættet består af lugeklo og planteske, 4,35 kr. pr. sæt. Solid havebør med massivt gummihjul. Børens arme har gummihåndtag. Rummer ca. 70 liter, 52,00 kr.

NYE HB-AFDELINGER

Rantzausgade i København:

I Rantzausgade har et temmelig kompliceret byggeri været igang i længere tid. Det er nu nået så vidt, at HB-afdelingen – et stort supermarked – blev åbnet den 4. marts.

Svendborg:

Til sin tid vil medlemmerne i Svendborg få en stor Comus-butik at handle i. Det er HB, der selv gennemfører byggeriet, og det sker i 2 etaper, hvoraf den første er afsluttet. Det betyder, at HB den 25. marts kan åbne første del af butiksanlægget i form af et stort moderne supermarked.

Samtidig nedlægges afdelingen i Bagergade.

Fra de gamle brugsforeninger

STRANDVEJSKVARTERETS BRUGSFORENING

I DET historiske materiale, togfører P. D. Pedersen samlede om de første københavnske brugsforeninger, og som vi omtalte i forrige nummer af Samvirke, er der også noget materiale om Strandvejskvarterets Brugsforening.

P. D. Pedersen har dog ikke kunnet få meget ud af at granske f. eks. bestyrelsens forhandlingsprotokol. Som eksempel nævner han et møde den 17. december 1902, der refereres således: „Formanden aabnede Mødet og bød velkommen. Fraværende var P. Jacobsen paa Grund af Arbejde. Med en Tak hævdes Mødet Kl. 10 Aften.“

Strandvejskvarterets Brugsforening blev stiftet ved en generalforsamling i Store Vibenshus 30. juni 1902, efter at et udvalg havde forberedt dannelsen og indtegnet nogle medlemmer samt affattet forslag til love. Foreningens første formand var værkfører Larsen, der senere tog navneforandring til Bjørner. Medlemstallet har næppe været på mere end 30-40, da bestyrelsen besluttede at begynde virksomheden i et lejet uddelingslokale i Mariegade nr. 1. Man lod bestyrelsesmedlemmerne indsamle oplysninger om, hvad der andre steder måtte betales for

COMUS LØSER „FERIE- BUKETTEN“ OPI

Maderno ved Gardasøen er en af årets nyheder i Comus' rejseprogram, „Feriebuketten 1966“. Byen ligger ved Fasano (et gammelkendt Comus-rejsemål). Det er to tvillingebyer, der næsten løber ud i ét. Begge steder venter hyggelige hoteller den rejsende.

Første rejse afgår lørdag den 25. juni. Pris for rejsen på første afgang er 625 kr. i Maderno, og i Fasano 585 kr. De næste rejser har et tillæg på 30 kr. I år er flyverejserne til Gardasøen baseret på dagfly, hvilket gør rejsen endnu mere tiltrækkende.

De nævnte priser omfatter flyve- rejsen, fuld forplejning fra først til sidst, betjeningsafgifter, rejseleder- assistance og lufthavnsskatter såvel i Kastrup som i Verona.

Det tredje mål ved Gardasøen er det dejlige Hotel Eden i Desenzano, kendt for sit særdeles gode køkken og velindrettede værelser. Første afrejse hertil er ligeledes 25. juni. Priser fra 615 kr.

Lago Maggiore er det nye Italiens-rejsemål for togrejsende. Afrejse 2. og 9. juli. Pris for 10 dages liggevojsrejse incl. fuld forplejning under ophold samt liggevojs etc. er 675 kr.

To rejser med udgangspunkt i Jylland

To af „Feriebukettens“ rejser har udgangspunkt i Jylland, nemlig en kombineret sejl- og bustur til Telemarken i Norge, med af-

gang fra Frederikshavn 4., 10. og 16. juli. Pris alt incl., også en hel- dagstur til Rjukan, er fra Frederikshavn 395 kr. Specialprogram sendes gerne.

En Danmarkstur – den såkaldte øtur – har sit udspring i Århus søndagene den 3., 10. og 17. juli. Turen går først til Nordsjælland, så to dage i København med sight- seeing til byens seværdigheder, Møns klint, Knuthenborg park på Lolland, Alholm slot med veteran- bilsamlingen, sydfynske herregårde og meget mere. Pris for 7 dage er 455 kr. De er velkommen til at rekvirere det specielle Danmarks- program.

Har Østria Deres interesse, by- der „Feriebuketten“ på fire tog- rejser til henholdsvis Wien–Salz- kammergut, Scharnitz, Ferlach i Kärnten og Westendorf i Tyrol.

De seks flyverejser går til tra- ditionelle steder som Seefeld, Wörgl, Kirchbichl, Zell am Ziller og Sölden, og som et helt nyt mål Zell am See. Pris i Zell am See er 475 kr. for 8 dage. 15 dage koster 685 kr. Som ved alle flyverejser arrangeret af Comus er lufthavns- skatter inkluderet såvel i ind- som udland.

Det rigt illustrerede sommerpro- gram „Feriebuketten 1966“ kan De få ved enten at ringe (0154) – MI 6150 eller skrive til Comus Rejsebureau, Nørrevejd 15, K. (lige overfor Nørreport station).

Påskerejser

Har De i sidste øjeblik besluttet Dem til, at påskeferien skal holdes borte fra det hjemlige, skulle De prøve at spørge i Comus. Det er meget tænkeligt, at vi kan hjælpe Dem. Comus' påskeprogram om- fatter rejser til bl. a. Gardasøen, Hamburg, Berlin, Skåne, Gilleleje, Tåsinge og Sønderjylland.

hver enkelt vare i husholdnin- gen, således at disse prislister kunne blive vejledende, når brugsforeningen skulle starte og selv ansætte varepriser.

En anden betydningsfuld forberedelse bestod i, at et ud- valg blev sendt pr. cykel til Ølstykke for at foretage studier i den derværende brugsforening og indhente oplysninger og råd. Udvalget erklærede, at Ølstyk- ke Brugsforening var et møn- ster, som det var værd at følge.

Butikken åbnede 31. oktober 1902, og der forhandlede kolonialvarer og fra starten også nogle pålægsvarer, medens lo- kalerne ikke egnede sig til for- handling af flæsk og kød. På en generalforsamling i begyndelsen af 1903 oplyste formanden, at foreningens første ugeomsæt- ning kun havde været på 350 kr., men at der nu var god fremgang; man var nu oppe på 700 kr. om ugen. Det første års omsætning beløb sig til 40.200 kr. Medlemmerne fik

en dividende på 7 pct. – ikke- medlemmer fik 1 1/3 pct.

Foreningens ledere havde store planer. Man besluttede at oprette en særlig viktualie- afdeling og senere også en sko- tøjs- og manufakturafdeling, og begge dele blev gennemført.

Skotøjsafdelingen gav anled- ning til en tilsyneladende ond- artet strid inden for bestyrel- sen, endda over en så lille ting som forhandling af skosvæerte. Sagen medførte fremsættelse og vedtagelse af en resolution med følgende ordlyd: „Da den af Bestyrelsen den 24. Juli ved- tagne Ordning af Skosvæerte har vist sig at medføre unødigt Tidspilde og Ulejlighed baade for Uddeleren og det køvende Publikum og saaledes skadelig for Foreningens Interesser, ved- tager Bestyrelsen, at Udsalget af nævnte Svæerte i Fremtiden sker saavel fra Skotøjs- som fra Kolonialafdelingen.“

Strandvejskvarterets Brugs- forening synes gennem hele sin

levetid at have haft store van- skeligheder at slås med. Den har altid haft økonomiske van- skeligheder og åbenbart store problemer med de hyppigt skif- tende uddelere, der alle efter forholdsvis kort tids ansættelse har forladt foreningen efterla- dende et betydeligt svind. Der har flere gange været ført drøf- telser på generalforsamlingerne om foreningens ophævelse.

I 1910 besluttedes det at fortsætte driften af kolonial- butikken, men at nedlægge de øvrige butikker. I 1913, hvor det på ny var ved at gå galt, opnåede brugsforeningen et lån hos 3 af de andre køben- havnske brugsforeninger: Sund- by, Vesterbro og Godthåb, og foreningen synes derefter at have haft fremgang. Protokol- lerne fra dens seneste leveår eksisterer desværre ikke, men Strandvejskvarterets Brugsfor- ening var mellem de 16 fore- ninger, der i 1916 sammen- sluttedes til HB.

Vine

EN K A R A K T E R I S T I K

Den halvårige sæson for konfirma- tionsfester står for døren. For HB- medlemmer, der skal holde fest i hjem- met, er der god hjælp at hente i HBs butikker, hvor erfarne folk – afdelings- ledere, slagtere og andre butikksfolk – meget gerne råder og vejleder medlemmerne i deres indkøb.

Et af de områder, der erfaringsmæssigt skaber de største problemer, er valget af vinmærker. Der skal både tages hensyn til smagen, anvend-elsen og prisen. Vi nævner derfor i det følgende nogle af de vin- mærker, der findes i HBs butikker og vedføjer en kort karakteristisk og et par ord om, til hvilke formål de enkelte vine egner sig.

HVIDVINE

La Reine er en sød og fyldig hvidvin, der sælges i store flasker med 1 1/2 liter. Prisen er 19,45 kr.

Palanza er navnet på en knapt så sød, men alligevel sødlig og velsmagende hvidvin til 9,85 kr. pr. flaske (3/4 liter).

Piesporter Mickelsberg er en moselvin af meget høj kvalitet med denne vintypes bedste egenskaber. Den sælges i de karakteristiske slanke flasker, der altid anvendes til moselvin – prisen er 15,35 pr. flaske.

Hvidvin er egnet til: suppe, fisk, gemyseretter, skaldyr, sprængt kød, kogt fjerkræ og foretrakkes af mange også som dessertvin.

RØDVINE

Beaujolais er en let bourgogne af en ypperlig kvalitet. Pr. flaske 14,95 kr.

Sct. Georg Sct. Emilion er en fyldig Bordeauxvin til samme pris – 14,95 kr. pr. flaske.

Disse to vine er velegnede at servere til gemyseretter, lyst kød, stegt og kogt fjerkræ og sprængt kød.

Côtes du Rhone er en meget kraftigt smagende rhonevin. Den koster 11,85 kr. pr. flaske.

Denne kraftige vin kan anbefales til mørkt kød, vildt og til ost.

HEDVINE

HB fører en serie meget fine hedvine under fællesnavnet „Party“.

Party sherry er halvtør – prisen er 21,95 kr. pr. flaske.

Den er velegnet som velkomstdrik, den er fortræffelig til suppen, og den foretrakkes af stadig flere også som dessertvin.

Party portvin er en mørk, meget fyldig og velsmagende portvin til 21,95 kr. pr. flaske.

Som vin ved middagsbordet er det stadig først og fremmest til desserten, den anvendes, men mange mennesker sætter også pris på et glas fyldig portvin som denne til ost.

Party madeira er den tredje vin i denne familie og koster 20,95 kr. pr. flaske.

Den er sødlig og er særdeles egnet til desserter – især de mere søde ting som is og lignende. Også til suppen i stedet for sherry eller hvidvin vil mange foretrække et glas madeira.

Ovennævnte er et udpluk af udvalget fra vinhylderne i HB. Som nævnt kan De trygt tale med personalet også om vinvalget. Det gælder naturligvis også, når talen er om spirituosa: cognac, likører, whisky o. s. v. Foruden en række originale mærker er der på dette område andre mærker af god kvalitet, som HB kan indestå for.

...et af livets
mandfolkegoder

den irske
tobakstype..!

Sjældent møder man så glade mennesker som i Irland. I de irske pubs er stemningen høj, og sangen fylder rummet lige til lukketid. Enhver er velkommen til at stå op på podiet og give en solo, men må være forberedt på, at hele forsamlingen synger med!

tilsat
irsk whiskey..!

Ja, irlanderne sætter pris på livets goder, når fritiden skal nydes. Det berømte Guinness øl, der i århundreder er brygget midt i Dublin, den fine irske whiskey og pipe-tobakken, som irlanderne forstår at lave som ingen andre.

Sweet Dublin
-den bedste tobak!

En irsk tobaksmester har her i Danmark fremstillet en fin pipe-tobak efter irsk recept. Den hedder Sweet Dublin Mixture. Og han har givet den en flavour af irsk whiskey, som gør den til noget helt for sig selv — en tobak, hvis mildhed, sødme og fyldige aroma går op i en højere enhed. Prøv Sweet Dublin i dag!

SKANDINAVISK TOBAKSKOMPAGNI

MIKKEL MIKKELSEN
MIKKEL MIKKELSEN
MIKKEL MIKKELSEN
MIKKEL MIKKELSEN
MIKKEL MIKKELSEN
MIKKEL MIKKELSEN
MIKKEL MIKKELSEN
MIKKEL MIKKELSEN

*Mikkel den 9. regerer på
en gård, hvor samtlige
ejere har heddet det samme
gennem 251 år*

ÆRO er rig på slægtsgårde med tilhørende traditioner, men der er én af dem, der skiller sig ud fra de øvrige. Ikke fordi gården i sig selv er noget særligt. Den er i det store og hele som ærøske bondegårde er flest — pæn og velholdt — men den har sin egen ganske særlige tradition, som i sig selv er en rekord, det nok vil blive vanskeligt at hamle op med. „Slippensgård“ i Stokkeby har nemlig gennem de sidste 251 år været regeret af en ubrudt kongerække af Mik'ler med efternavnet Mikkelsen. Den nuværende „konge“ er den niende i rækken, og der skulle være habile chancer for, at der også kommer en Mikkel den 10.

I samme slægts eje i mere end 300 år

„Slippensgård“ har været i samme slægts eje i mere end 300 år, men selve Mikkel Mikkelsen-traditionen startede først i 1714. Det var, da en ung bondeknøs af dette gode navn giftede sig med enken på gården, hvis fæstebonde han blev. Parrets førstefødte blev en søn, som fik navnet Mikkel, og sådan er det gået slag i slag siden. Ældste søn har altid fået navnet Mikkel, en tradition, der så vidt vides ikke har været gennemført så konsekvent på nogen anden dansk bondegård.

Som sagt var Mikkel den 1. fæstebonde og måtte døje alle denne særegne stillings besværligheder og forsmåelser, en tilstand der også fortsatte i Mikkel den 2.s regeringstid. Først i 1787 blev „Slippensgård“ udskiftet fra købstaden Ærøskøbings bymarker og blev ved et kongeligt dekret samme år gjort selvejende.

På de tider var Mikkel Mikkelsen den 3. blevet husbond, og trods selvejerdekre-

To gange Mikkel – far og søn – på gårdspladsen foran „Slippensgård“, der har været i slægtens eje i over 300 år.

tet forestod der ham i de kommende år en såre trang tid. Hele Europa hærgedes af krige, som heller ikke gik smertefrit henover Ærø og dens mange gårde. I „Slippensgård“'s gamle slægtsbog, hvor de skiftende Mik'ler har gjort deres optegnelser gennem mere end 200 år, kan man læse, hvordan udenlandske soldater huserede slemt rundt om på gårdene, som de ribbede for alt, hvad de kunne komme af sted med. Da krigskarlene omsider drog af øen, efterlod de sig en lang række forarmede gårde, deriblandt „Slippensgård“. Det tog pippet fra mangan en brav bondeemand, men ikke fra Mikkell den 3., der tværtimod rankede ryggen en ekstra gang og atter fik tingene bragt i lave.

Storken snød dennegang

Mikkell den 9. overtog gården fra sin far for nogle få år siden, men begge familier bor fremdeles på den gamle gård, og senior, der kun er midt i tresserne, tager stadig aktivt del i alt arbejde såvel i mark som i stald. Han fortæller, at da han i sin tid kom til styret, havde „Slippensgård“ tre stråtekte længer og storkerede på taget. Nu er der kun én stråtekt

længe tilbage, og storkereden er væk, hvad der måske nok, hvis man da ellers er overtroisk, kan have haft sine uheldige virkninger.

Thi hvorom alting er, snød storken dennegang, da den for nogle måneder siden i embeds medfør gæstede det unge par for første gang – det blev en pige. Man havde unægtelig sat næsen op efter en lille ny Mikkell, så den traditionsrige arvefølge havde været sikret med det samme. Dog undgik man at handle i panik og kalde pigen for Mikkeline – såvidt var der ingen, der ønskede at gå.

„Slippensgård“ har iøvrigt andre gode, solide traditioner. Således har man altid sat en ære i at kunne holde på sine folk. Fodermester Christian Rasmussen fortæller, at han nu har tjent under Mikkell den 8. og Mikkell den 9. i ikke færre end 36 år. Rasmussen kom i sin tid som nykonfirmeret knægt til Ærø fra Svendborg, fik straks plads på „Slippensgård“ som smådreng, blev siden karl og fodermester. Det var hans første plads, og – siger han selv – det bliver, så vidt det står til ham, også den eneste.

Jørgen Rahbe Mathiesen.

Fru Birgit, gift med Mikkell den 9., trækker den gamle bornholmer, der har været i slægtens eje næsten lige så længe, som der har været en Mikkell Mikkelsen på „Slippensgård“. Fodermester Christian Rasmussen, der har tjent hos Mik'lerne i 36 år, og som ikke drømmer om at skifte (herunder).

- vælg det rigtige

den CIRKEL KAFFE, der passer Dem bedst!

BLA CIRKEL: Colombia-blanding med rund og mild smag.
250 g kr. 5,00

HVID CIRKEL: Santos-blanding, der »rækker langt« – og smager efter mere!
250 g kr. 4,52

LUXUS CIRKEL VAC: Altid frisk kvalitetskaffe, aromaen er »bundet« i vac-dåsen.
250 g kr. 5,38

MINUT CIRKEL: Simpelthen den bedste pulverkaffe! Har De bemærket prisen?
Glas à 50 g kr. 2,98
Kæmpeglas à 200 g kr. 10,98

BRUGSEN

